ՄՇԱԿ

ԽՄԲԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rèdaction „Mschak“
Խմբագրատան տելէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—1
(բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ.
Տպարանի տելէֆօն № 67.

ՄՇԱԿ
(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

Յունիսի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը 6 րուբլի:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ: ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԻՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կոպ., IV երեսի վրա—10 կոպ.: Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ
ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
մահվան քառասնօրէքին, շաբաթ, մայիսի 28-ին, Վանքի մայր-եկեղեցում կը մատուցվի պատարագ և կը կատարվի ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ, որի մասին յայտնում են իրանց ազգականներին և ծանօթներին հանգուցեալի որդիներն ու աղջիկները։
Պատարագի սկիզբը առաւօտեան ժամը $10^1/_2$-ին, իսկ հոգեհանգիստը՝ 12-ին։
583. 2—2

ՑՕԳՈՒՏ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՅԻՍԻ 28-ԻՆ նշանակված
ԶԲՕՍԱՆՔԸ
ՅԵՏԱՁԳՎԱԾ Է յունիսի 5-ին
Այն տոմսակները, որոնք վերցված են մայիսի 28-ի զբօսանքի համար, պահպանում են իրանց ոյժը յունիսի 5-ին նշանակվածի համար։ 581. 1—1

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԸՆԿ.
Վաղը, կիրակի, մայիսի 29-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին Կ. Հ. Բ. Ընկ. դահլիճում նշանակված է Ընկերութեան ՏԱՐԵԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ։ Տեղի կունենայ խմբագրական մասնաժողովի 9 անդամի, վարչութեան և խմբագրական մասնաժողովի 5-ական փոխ-անդամի և վերստուգիչ յանձնաժողովի 3 անդամի և 1 փոխ-անդամի ընտրութիւնը։ 587. 1—1

Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան
ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ
Նշանակված է շաբաթ, մայիսի 28-ին (շարունակութիւնը 29-ին և 30-ին), երեկոյեան ժամը 7-ին, Ընկերութեան դահլիճում (Երևան-Երգաղեան հրապարակ սեփ. տուն № 7)։
Ընդհանուր ժողովի զբաղմունքի առարկաներն են.
1) Քննութիւն Ընկ. կենտրոնի և ճիւղերի 1910 թ. հաշիւների և գործունէութեան վերստուգիչ յանձնաժողովի զեկուցման հետ և հաստատումն այդ հաշիւների։
2) Մի քանի ճիւղերի նախահաշիւների քննութիւնը և հաստատումը։
3) Առաջարկ անդամակցական վճարի պակասեցման մասին։
4) Խորհրդի առաջարկը՝ ընտրել, պ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻՆ պատուաւոր անդամ Ընկերութեան։
5) Ընտրութիւն հերթով հեռացող խորհրդի անդամներ՝ պ. պ. Ս. Յարութիւնեանի, Ա. Սարուխանեանի, Յ. Շահնազարեանի և տիկ. Հ. Առստամեանի փոխարէն, վերստուգիչ յանձնաժողովի 3 անդամի և 1 փոխ-անդամի։
6) Ընթացիկ հարցեր կենտրոնին և ճիւղերին վերաբերեալ։
Ընկերութեան 1910 թ. տեղեկագիրը պատրաստ է, որը կարելի է ստանալ Ընկ. դրասենակում առաւօտեան ժամը 9—2-ը և երեկ. 5—7-ը։
Ժողովին կարող են ներկայ լինել և կողմնակի անձեր։
(2.) առ. 579. 2—2

Съ начала Іюня с. г. въ гор. ШУШѢ будетъ издаваться на русскомъ языкѣ газета
„Шушинскій Листокъ“
Она будетъ выходить 2—4 раза въ недѣлю. Подписная цѣна до конца года: въ Шушѣ 2 р., а внѣ Шуши 4 р.
Редакторъ-издатель Ш. А. Меликъ-Каракозовъ.

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ
ԱՄԱՌԱՅԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ
Այսօր, շաբաթ, մայիսի 28-ին
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՄԵՐԳ լարանուագ նուագախմբի՝ ղեկավարութեամբ Լ. Պ. Շտէյնբերգի։
Հիւրերը մուտքի համար վճարում են—տղամարդիկ 1 րուբ., կանայք 50 կ., ուսանողները 25 կոպ.։
Համերգի սկիզբը երեկ. ժամը 9-ին։
577. 1—1

ՀՐԱՒԷՐ
Վաղը, կիրակի, մայիսի 29-ին, առաւօտեան ժամը 12-ին, պատարագից յետոյ կայանալու է Զգրաշէնի ս. Աւետեաց եկեղեցու ծխական ընդհանուր ժողով, որի զբաղման հարցերն են.
1) Զեկուցումն և հաստատումն 1909/10 ուս. տար. դպրոցի և եկեղեցու հաշիւների։
2) Զեկուցումն վերստուգիչ յանձնաժողովի.
3) Հաստատումն դպրոցի և եկեղեցու 1911/12 ուս. տար. նախահաշուի։
4) Գանձանակի վերացումն.
5) Հինգերորդ բաժ. բացումն։
6) Ընտրութիւն 4 հոգաբարձուի և վերստուգիչ յանձնաժողովի։
7) Ընթացիկ հարցեր։
Ի նկատի ունենալով, որ յիշեալ ժողովը երկրորդ անգամն է հրաւիրվում և անկախ ծխականների թւից կայանալու է, հոգաբարձութիւնս խնդրում է յարգելի ծխականներին աշխատել ներկայ գտնվելու։
Ժողովին կարող են մասնակցել և իգական սեռի ծխականները խորհրդակցական ձայնի իրաւունքով։ Հոգաբարձութիւն

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ОБОИ)
ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՕԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
Բաժանմունքը Թիֆլիսում, Գօլ. պր. 21, տուն Արախտակ. Ընկ., տելէֆօն № 355.
Պահեստում միշտ կան մեծ քանակութեամբ բոլոր պաստառներ ամենավերջին սեւրով
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ ԻՍԿԱԿԱՆ ԳՆԵՐՈՎ
8 կոպ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր րուլօն:
Ունի պահեստներ Ռուսաստանի գլխաւոր քաղաքներում:
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՈՒՂԱՐԿՎՈՒՄ ԵՆ ՁՐԻ:
(և. 2.) առ. 207. 50—22

ՄԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կարսի եկեղեցիների ծխական հոգաբարձութիւնը միտք է յղացել բանալ իր դպրոցին կից գիւղատնտեսական դասընթացք։ Եւ այդ նպատակը իրագործելու համար նա դիմել է Պետերբուրգի [illegible]

[illegible]

փորձեր անել։

Օգնութեան միջոցներից մէկը ժողովրդի մէջ գիւղատնտեսական գիտելիքներ տարածելն է, որի մասին խնդիր է յարուցել հոգաբարձութիւնը։

Մենք ողջունում ենք այդ նախաձեռնութիւնը, ցանկանալով նրան աջող իրականացում։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

26 մայիսի

Բագու.—Առաւօտ. ժամը 3 և 18 ր. զգացվեց 10 վայրկեան շարունակվող երկրաշարժ։ Մի քանի շինութիւններ փլատվեցին։

—

Շամախի.—Առ. ժ. 2 և 40 րոպ. զգացվեց ուժեղ երկրաշարժ ստորերկրեայ դղրդոցով՝ արեւմուտքից արեւելք ուղղութեամբ։

—

Դերբէնտ.—Կէս գիշերվայ ժ. 3 և 15 րոպ. զգացվեց ուժեղ երկրաշարժ, որ տեւեց 3 վայրկեան։

—

Հռոմ.—Պատգամաւորների պալատում, արտաքին գործերի մինիստրութեան բիւջէի վիճաբանութիւնների ժամանակ, Դիվիչիարդին մատնանշեց, որ Իտալիան չէ կարող մեկուսանալ Բալկանների և Միջերկրական ծովի աֆրիկեան երկիրների հարցերի քննութեան ժամանակ։ Իտալիան պէտք է արթուն հսկէ Բալկանների status-quo-ի պահպանութեան վրա։ Գտնելով, որ Իտալիայի համար անկեղծ-բարեկամական յարաբերութիւնների քաղաքականութիւնը գերամեծարելի է դաշնակցութիւնների քաղաքականութիւնից, նա, այնուամենայնիւ, արդի դրութիւնը նկատի առած, հակված է յօգուտ եռապետեան դաշնակցութեան վերականգման, անհրաժեշտ գտնելով վանել այն տպաւորութիւնը, թէ դաշնակցութիւնը հանդիսանում է աւելի ձեւական, քան իրական. հռետորի կարծիքով, հաստատ բարեկամութիւնը Աւստրո-Ունգարիայի և Իտալիայի միջև անհամեմատ խիկական երաշխաւորութիւն է եւրոպական խաղաղութեան։

—

Վիէննա.—«Ֆրեմդէնբլատը» առաջնորդող յօդուածում յիշելով Թիւրքաց կառավարութեան երկդարեան կռւի պատմութիւնը ալբանների դէմ և ընդգծելով, որ խիստ միջոցները գործնականում ալբաններին չը հպատակեցրին թիւրքական պետական գաղափարին, այլ սոսկ սոխպեցին ազգին հպարտութեամբ լռել, ասում է թէ՝ թէև Աւստրո-Ունգարիան միշտ ալբանական հարցերը համարել է Թիւրքիայի ներքին հարց, սակայն Եւրոպական Թիւրքիայի յետագայ գոյութեան և ալբանների հետ տրադիցիօն յարաբերութիւններ պահպանելու ցանկութիւնը աւստրո-ունգարական դիպլոմատիային իրաւունք է տալիս իր հայեացքը յայտնելու այն քաղաքականութեան նկատմամբ, որ ստեղծեց ներկայ անհնարին կացութիւնը։

—

Պարիզ.—Պալատը վերջացրեց ընտրողական բարենորոգման հարցի ընդհանուր վիճաբանութիւնները և 531 ձայնով ընդդէմ 58-ի ընդունեց յօդուածային ընթերցման անցնելու բանաձեւը։

Մինիստրների խորհրդինիստում կաբինէտը վճռեց արգելք լինել պատգամաւորների պալատի ամեն մի առաջարկութեան՝ շամպայն գինիների արտադրութեան այժմեան շրջանները չէզոքացնելու մասին և անհրաժեշտութեան դէպքում դնել վստահութեան հարցը։ Կառավարութիւնը վճռել է յայտնել պալատին, որ այսուհետև ոչ մի նոր անջատում գինեգործութեան շրջանների մէջ չէ լինելու։

—

Բար-սիւր-Օբ.—Գինեգործական շրջանում շատ համայնքներում եկեղեցիների և հասարակական շինութիւնների վրա երևացին կարմիր դրօշակներ մակագրութիւններով։ Գիւղերում մեծ գրգռում է։

—

Կլերմօն-Ֆէրրան.—Միջազգային խաղաղութեան կօնգրէսը վերջացրեց իր պարապմունքները և ցանկութիւն յայտնեց կրճատված տեսնել սպառազինման ծախքերը։

—

Բրիւսել.—Կաբինէտը հրաժարական տուեց։ Պատգամաւորների պալատի նախագահ Կօրէմանը մերժեց կաբինետ կազմելու առաջարկութիւնը։ Թագաւորը այն ժամանակ դիմեց ֆինանսների մինիստր Լիբէրտին։

—

Սօֆիա.—Քարածխային հանքերի 2,000 բանւորների գործադուլի պատճառով Պէրնիկում երկաթուղային գնացքների երթևեկութիւնը կանգ է առել։ Գործադուլի ղեկավարները սօցիալիստներն են։

—

Ցէտինիէ.—Թիւրքերն հրդեհեցին մի քանի տներ Սէլցից դէպի հիւսիս։ Հարաւային մասում դրութիւնը նոյնն է մնում։ Ժամը 5-ի մօտերը Թիւրքերը կրակ բացին թնդանօթներից ապստամբների վրա։

—

Պէկին.—Գաւառական խորհրդակցական կօմիտէների լիգայի պատգամաւորները գրաքննիչ ատեանների միջոցով դիմեցին գահին երկու ուղերձներով. առաջինի մէջ մատնանշվում է, թէ անյարմար է, որ մինիստրների կաբինէտի գլուխ կանգնած է պետական գերդաստանի անդամը, որի պատճառով էլ կաբինէտը դարձել է անպատասխանատու, երկրորդի մէջ ցանկութիւն է յայտնվում լայն կերպով տարածել մարմնամարզական ընկերութիւնները՝ զինուորական ոգին ժողովրդի մէջ բարձրացնելու համար։

—

Մէկսիկա.—Վերջին տեղեկութիւնների համաձայն, արտելերիական զօրանոցներում երկրաշարժից յետոյ տեղի է ունեցել գազի պայթում։ Քաղաքային էլեկտրաքարշի էլեկտրական կայանը կործանված է, ըստ որում մի քանի մարդ են սպանվել են։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆԱՅՆԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, մայիսի 26-ին, կայացաւ Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութեան ընդհանուր ժողովը Ա. Քալանթարի նախագահութեամբ։

Քարտուղար Ա. Աթանասեան կարդաց նախորդ նիստի արձանագրութիւնը։

Նախագահը, զեկուցանելով որ այդ օրը բացվեց Թիֆլիսում հակախօլերային համագումար, բարւոք է գտնում, որ Ընկերութիւնը ունենայ իր ներկայացուցիչը և մասնակցի այն հարցերի քննութեան, որոնք վերաբերում են գաւառական շրջանների հակախօլերային մաքրութիւններին և գիւղատնտեսական մթերքների սպառմանն ու վաճառահանմանը խօլերայի ժամանակ։

Ընդհանուր ժողովը հաւանութիւն տուեց առաջարկին։

Ա. Քալանթար զեկուցեց, որ նա մասնագէտներ՝ Յ. Փիրալեանի և Ա. Աթանասեանի հետ մայիսի 5-ին ճանապարհվեց դէպի Ջիւանշիրի գաւառը դիտելու տեղերը, որոնք կարող են յարմար լինել գիւղատնտեսական դպրոց հիմնելու համար։ Կամ պէտք էր կանգ առնել Ժամհարեանների Թալիշ կալուածքի վրա, կամ մի ուրիշ յարմար հողաբաժին գտնել։ Մասնագէտների առաջին հոգսն էր գիւղատնտեսական դպրոցի համար շահեցնել Ժամհարեանների սեփական կալուածքը։ Թալիշի գիւղացիներն էլ ցանկանում էին, որ դպրոցը իրանց գիւղումը լինի։ Երկար խորհրդակցութիւնից յետոյ պարզվեց հետեւեալը։ Ժամհարեանների կալուածքի մի նշանաւոր մասը, որ գիւղացիների ձեռքին է, պէտք է մնայ անձեռնմխելի։ Միւս մասում, որ բաղկացած է անտառից, արօտներից և անջրդի վարելահողերից, հնարաւոր է ստեղծել յատուկ տնտեսութիւն, բայց յարմարութիւններ չը կան դպրոց հիմնարկելու համար։ Այդտեղ կարող էր լինել դպրոցի մի բաժանմունքը համապատասխան տնտեսութեամբ։ Եթէ Թալիշի գիւղացիները ունենային իրանց նադելի սահմանում մի քանի հարիւր դեսեատին ջրովի հող, կարելի էր այդ հողը վերցնել՝ տալով փոխարէնը աւելի մեծ տարածութեամբ հող վերևից, բայց դժբաղդաբար այդպիսի տեղեր չունի Թալիշը։ Պէտք էր որոնել ուրիշ յարմար տեղ։ Տեղական կալուածատէր Դ. Աւան-Իւզբաշեանը առաջարկեց ջրովի հող իր կալուածքի շրջանում։ Յանձնաժողովը ենթադրաբար ուրուագծեց մի տեղ, որը գտնվում է Թարթառ գետի աջակողմեան բարձրադիր եզերքի վրա՝ Մարգուշուան, Ջայլու, Բրուջ, Լեռն-արխ գիւղերի մէջ տեղում։ Դպրոցը պէտք է ունենայ այդ տեղում 250—300 դեսեատին հող իր տրամադրութեան տակ։ Թէ ինչպէս կը կազմվի այդ հողաբաժինը, դեռ վերջնականապէս պարզված չէ։ Այդտեղ հիմնարկված դպրոցը, ունենալով ջրարբի հող, ցանելով բամբակ, աճեցնելով այգիներ, հարաւի բոյսեր և բանջարանոցի արմատներ, կարող կը լինի հայթայթել դպրոցին եկամուտ, ապահովելու դպրոցի ծախսերը, որոնց համար բաւական չեն Ժամհարեանների 250,000 րուբլու տոկոսները։ Դպրոցը մօտ կը լինի գաւառի վարչական կենտրոնին և ոչ հեռու երկաթուղային գծից, որը պէտք է անցնի այդ տեղերով։

Բժիշկ Բ. Աղասարեան յայտնեց, որ հիմնարկելով դպրոցը այդ կէտում՝ անհրաժեշտ է նաև ունենալ մի փոքր շինութիւն աշակերտների համար Թալիշի լեռնային մասում՝ աշակերտներին ամառվայ ամիսներին որոշ հերթով այնտեղ ուղարկելու համար։

Ա. Աթանասեան ընդգծեց ջրովի հողերի շրջանի օրէ-ցօր աճող նշանակութիւնը և, յայտնելով թէ հայ գիւղացիութիւնը իւրաքանչիւր տարի իջնում է իր լեռնային շրջանից դէպի տափարակները աշխատանք գտնելու, պնդեց, որ դպրոցը հիմնվի ջրարբի և բարձր կուլտուրաների շրջանում։

Ժամհարեանների կալուածքի մասին արված զեկուցումը նախնական էր։ Երբ վերջնականապէս կը մշակվի նախագիծը ամեն մանրամասնութեամբ և կը գտնի Ժամհարեանների հաւանութիւնը, կը ձեռնարկվեն միջոցներ նրա իրագործութեան համար։

Այնուհետև բժիշկ Աղասարեան կարդաց մի հետաքրքրական զեկուցում Արէշի գաւառի հայ գիւղերի վիճակի մասին։ Զեկու-

ցանողը Ընկերութեան ուշադրութիւնն է հրաւիրում գիւղերի ջրի պակասութեան և գիւղատնտեսական արհեստի անբաւարար վիճակի վրա։

Որոշվեց Ընկերութեան հրահանգչական գործունէութեան ապագայ ծրագրի մէջ մտցնել Արէշի շրջանի գիւղերը։

Խ. Երիցեան զեկուցեց իր հրահանգչական գործունէութեան մասին Սաղիանի շրջանում։ Նա նկարագրեց տեղական գիւղատնտեսութեան վիճակը և ցուցումներ արեց նրա բարւոքման մասին։ Տեղական գիւղացիութեան մէջ զեկուցանողը տեսել է հետաքրքրութիւն դէպի նորութիւնները և բարւոքումները։ Երիցեանին աջողվել է կազմակերպել ունկնդիրների մի խումբ, որ կանոնաւոր լսում է գիւղատնտեսական դասընթացքներ և հետևում է հրահանգչի տուած ցուցումներին։

Ժողովը հետաքրքրութեամբ լսեց զեկուցումը և ցանկութիւն յայտնեց, որ Ա. Բուդաղեանը շարունակի իր համակրելի աջակցութիւնը Սաղիանի գիւղացիութեանը, վստահ լինելով որ նա բարի մի գործ է կատարում երկրագործի համար։

Գ. Մուրադեան կարդաց զեկուցում Թիֆլիսի քաղաքային հողերի շահագործութեան մասին և ցոյց տուեց, թէ ինչպէս կարելի կը լինէր մի երկու տեղում ապահովել հողերը ջրով։ Նա լուսաբանեց իր խօսածները քաղաքային հողերի յատակագծերով։

Զեկուցումը առաջ բերեց մտքերի փոխանակութիւն։ Ցանկութիւն յայտնվեց, որ զեկուցանողը այցելի նաև քաղաքային հողերի այն տարածութիւնը, որ գտնվում է Կուկիայի մասում։

Ժողովը նորից կրկնեց իր որոշումը հող խնդրելու Ընկերութեան համար Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութիւնից, խնդրելով վարչութեանը մասնակցոյց լինել այն հողաբաժնի վրա, որը նա կը գտնի նպատակայարմար։

Աչքի առաջ ունենալով՝ որ շուտով, սկսած յունիսի 15-ից, պէտք է բացվեն ամառային գիւղատնտեսական դասընթացքներ Մեծ-Ղարաքիլիսա գիւղում, ժողովը բարւոք համարեց, որ Ընկերութեան վարչութիւնը յայտնէր այդ մասին Թեմական մարմիններին, հրաւիրելով նրանց ուշադրութիւնը, որ դասընթացքները կարող են օգտակար լինել գիւղական ուսուցիչների և բարձր դասարանների աշակերտների համար։

Ժողովը փակվեց ժամը 11-ին։

ՀԱԿԱԽՈԼԵՐԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հինգշաբթի երեկոյեան համագումարը լսեց հետևեալ զեկուցումները. 1) դոկտոր Գուլուխանի «Խոլերայի համաճարակը Թիֆլիսում 1910 թ.՝ քաղաքային հիւանդանոցի տեղեկութիւնների հիման վրա», 2) դոկտոր Սախարովի զեկուցումը «Ակնարկ խոլերային համաճարակի վրա Անդրկովկասի երկաթուղիների վրա 1910 թ.», 3) դոկտոր Նազարովի «Խոլերային համաճարակը Բաթումում 1910 թ.»։

Ուրբաթ, մայիսի 27-ին, համագումարի նիստը բացվեց առաւօտեան ժամը 10-ին և տևեց մինչև ժամը 2-ը։ Եղան մի քանի կարևոր զեկուցումներ, որոնց մէջ ձայնաւոր Արշակ Բաբեանի զեկուցումը՝ «Բնակարանային հարցը և քաղաքային սանիտարիան», ինժեներ Կուրդիանիի զեկուցումը՝ «Քաղաքային ջրաբաշխութեան գործը մունիցիպալիզացիայի ենթարկելը», դոկտոր Օհանջանեանի զեկուցումը՝ «Կատարելագործված քաղաքային սպանդանոցները և նրանց սանիտարական նշանակութիւնը», Լանգի զեկուցումը՝ «Կովկասեան քաղաքների անասնաբուժական-սանիտարական բարեկարգութիւնը», ձայնաւոր Ա. Բաբեանի երկրորդ զեկուցումը՝ «Դպրոցական առողջապահութեան խնդիրը համաճարակների դէմ կռուելու միջոցների հետ կապված»։

Այս զեկուցումների առիթով տեղի ունեցան վիճաբանութիւններ, որոնց մէջ ուշադրութեան արժանի են բնակարանային հարցի և ջրաբաշխութեան հարցի մասին վիճաբանութիւնները։ Ալ. Խատիսեան և այլք այն կարծիքն յայտնեցին, որ քաղաքներում աղքատ և բանուոր դասակարգերին էժան և առողջապահական բնակարաններ հայթայթելու համար այժմ ամենադիւրին միջոցն է տալ նրանց ձրիաբար քաղաքին պատկանող հողաբաժիններ, որպէսզի նրանք շինեն բնակարաններ, կամ իրանք քաղաքային դումաները կառուցանեն իրանց ծախսով այդպիսի բնակարաններ և էժան գներով տան բանւորներին ու աղքատներին։

Համագումարի այլ անդամներ առաջարկում էին, որ, ի նկատի ունենալով ջրի առողջապահական կարևորութիւնը, պէտք է, որ ջրաբաշխութեան գործը քաղաքներում իր վրա առնի քաղաքային վարչութիւնը և չը տայ կապալառուներին։

Երէկ երեկոյեան տեղի ունեցաւ համագումարի չորրորդ նիստը։

Այսօր համագումարի անդամները առաւօտեան ժամը 10-ին մեկնում են Աւճալա կայարանը՝ ջրաբաշխական շինութիւնները դիտելու։

Համագումարը, ըստ առաջարկութեան դոկտոր Լոռնկեվիչի, հետևեալ հեռագիրն ուղարկեց Աստրախան պրոֆեսոր Մենշիկովին. «Կովկասեան քաղաքների ներկայացուցիչների համագումարը իր բացման օրը ուղարկում է ձեզ ողջոյն և ջերմ ցանկութիւններ՝ արդիւնաւէտ կերպով իրագործելու ձեր ստանձնած միսսիան յօգուտ և ի բարեկեցութիւն ամբողջ մարդկութեան»։

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱԳԼՈՒԽ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

(Արտասանված հակախոլերային ու հակաժանտախտային համագումարի բացման առիթով Թիֆլիսում, մայիսի 26-ին)

Ձերդ բարձր սրբազնութիւն, ձերդ գերազանցութիւն և մեծարգոյ պարոնայք.

Հանդիսաւորապէս բանալով Կովկասի քաղաքների ներկայացուցիչների առաջին նիստը խոլերայի և ժանտախտի դէմ մաքառելու միջոցների ձեռնարկելու առիթով կայացած, ես ջերմագին կերպով ողջունում եմ Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեան և կազմակերպիչ յանձնաժողովի կողմից բոլոր նրանց, որոնք յարգեցին մեզ իրանց ներկայութեամբ, այն է՝ պ. պ. ներկայացուցիչներին բարձր կառավարութեան, հասարակական հաստատութիւնների և մամուլի ու համագումարին եկած այլ և այլ քաղաքների ներկայացուցիչներին և առանձին հաստատութիւններին ու կազմակերպութիւններին։

Այսօր բացվող համագումարը իրագործում է վաղեմի իղձը կովկասեան քաղաքների գործիչների, միացեալ ջանքերով նպաստելու մեր քաղաքների և բնակավայրերի ֆիզիքական առողջացմանը, որը ներկայանում է նպատակակէտ և առաջին պարտականութիւն քաղաքային և հասարակական հաստատութիւնների, որոնք ծառայում են ժողովրդական առողջացման գործին։

Մեր իղձը իրականացաւ շնորհիւ բարձր ուշադրութեան Նորին պայծառափայլութեան, Նորին Կայսերական Մեծութեան Փոխարքայի, մի ուշադրութիւն, որ ցոյց տուեց Նորին պայծառափայլութիւնը հասարակական ինքնագործունէութեանը և հաստատութիւններին։

Թիֆլիսի քաղաքային դուման, համաձայն առաջարկի իրաւասու Ս. Ս. Բաբեանի՝ որոշելով փետրվարի 8-ին հրաւիրել քաղաքների ներկայացուցիչների համագումար, յոյս յայտնեց, որ միայն միահամուռ ջանքերը կառավարական պետերի և հասարակական հաստատութիւնների, մամուլի, գիտութեան մարդոց և բոլոր խաւերի ազգաբնակութեան՝ կարող են դուրս բերել քաղաքները մշտատև սպառնական դրութիւնից, որ սպասվում է համաճարակի երևման և յառաջխուռն զարգացման դէպքում։ Ահա թէ ինչու ես արտայայտում եմ խորին գոհունակութեան զգացմունք, որ մեր կոչին ջերմ կերպով արձագանքեցին իմ կողմից յիշատակված բոլոր տարրերի ներկայացուցիչները, որպիսի միութիւնը գրաւական է աջողութեան։ Կայուն արդիւնքների հասնելու համար անհրաժեշտ է, որպէսզի մենք՝ համագումարին բոլոր մասնակցողներս, առանց տարբերութեան դիրքի, և տեղական գործիչները ոգևորվեն միատեսակ, կայուն գիտական և հասարակական սկզբունքներով համաճարակների դէմ կռուելու գործում։

Ես ինձ թոյլ եմ տալիս մատնանշել էական պրոբլեմների վրա, որոնք թելադրանքն են համագումարի ծրագրի։ Նրանք բաժանվում են իրաւունքների, միջոցների և գիտութեան հարցերի։ Քաղաքային վարչութիւնների հետ կապված հարցերը, որոնք հնարաւոր դէպքում կարող են դառնալ պարտադիր՝ քաղաքների բնակիչների և հաստատութիւնների համար, չափազանց կարևոր են, և ներկայիս ինքը կառավարութիւնը զբաղված է՝ պարտադիր կոյուղիներ, սանիտարական առողջացման և քաղաքների բարելաւման հարցերի մշակմամբ։ Հերթական է նաև քաղաքային կանոնադրութեան ամբողջական բարենորոգման հարցը։ Իսկ միջոցների հարցերը էական են։ Քաղաքները և նրանց պահանջները անդադար մեծանում են, բայց միջոցների աղբիւրները մնում են անփոփոխ։ Դեֆիցիտները սպառնական են դառնում, և քաղաքների առաջ կանգնում է մի դիլեմմա—կամ խճճվել աւերիչ պարտքերի մէջ և կամ առողջացման աշխատանքները կանգնեցնել։

Օրէնսդիր մարմինները, ընդառաջելով սուր և հասունացած կարիքին, առաջ մղեցին համայնական վարկի գաղափարը, քաղաքային հարկերի իրաւունքների ընդլայնման միտքը, դիւրացումն փոխատու գործողութիւնների և քաղաքների ազատումը ծանրաբեռնող ծախքերի մի մասից։ Սրանց հետ սերտ կերպով կապված է նորերս դուրս եկած այն օրէնքը, որը վերաբերում է 4 միլիոնի յատկացմանը, իբրև նպաստ տալու զեմստվօներին և քաղաքներին՝ ժանտախտի և խոլերայի դէմ կռուելու համար։

Առաջին և երկրորդ թեմաների նկատմամբ համագումարը կարող է տալ ընդարձակ նիւթ, միջնորդութիւններ յարուցելու համար։ Երրորդ հարցը գիտութեան և կարողութեան հարցն է։ Այս հարցի վերաբերմամբ մենք միմեանց պիտի սովորեցնենք այն, ինչ որ մեզանից իւրաքանչիւրին տուել է կեանքի փորձը համաճարակների դէմ կռուելու գործում։ Այստեղ առաջին շարքի մէջն են դասվում քաղաքների սանիտարական դեֆեկտները և գործնական մեթօդներն ու կռուելու միջոցները, որոնց քննութեանը մենք յատկացրինք համագումարի խոշոր մասը։ Այսպիսիքն են համագումարի նպատակակէտները։

Հին Թիֆլիսի պարիսպների մէջ պարփակված՝ ողջունելով ձեզ, քաղաքների և հաստատութիւնների ներկայացուցիչներիդ, մենք մեր ջերմ խինդն ենք յայտնում, որ ամենքս էլ այստեղ գումարվեցինք ոչ թէ վէճի ու տխրութեան, այլ այն վառ ցանկութեան համար, որ միացած ուժերով պիտի ձգտենք առողջացնել մեր հրաշալի երկիրը և նրա բնակիչներին, առանց խտրութեան կրօնի, ազգութեան և դիրքի, ֆիզիքական հիւանդութիւններից։

Չը կայ աւելի մեծ ուրախութիւն, քան այն գիտակցութիւնը, որ մեր աշխատանքների պտուղներից պիտի օգտվի Կովկասի իւրաքանչիւր բնակիչը։ Համագումարի կուլտուրական նշանակութեամբ ոգևորված, որը միացրել է թանգագին Կովկասի բոլոր ինքնավարութիւններին ընդհանուր գործի շուրջը, և խորին երախտագիտութեամբ լցված դէպի՝ ներկայ համագումարի հովանաւոր Փոխարքան, ես Թիֆլիսի կողմից ողջունում եմ ձեզ և յայտարարում եմ բացված ամբողջ Կովկասի քաղաքների համագումարը։

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

Մեզանում գեղարուեստը չէ ծաղկում, չէ առաջադիմում կամ եթէ կենդանութեան նշոյլ է ցոյց տալիս երբեմն, ապա այդ լինում է անցողակի, ոչ մնայուն։

Այդ պակասն զգալի է ընդհանրապէս բոլոր արուեստների նկատմամբ, ևս առաւել երաժշտութեան։ Եւ դրա պատճառները բազմաթիւ են, մէկը միւսից աւելի լուրջ։ Այսպէս, օրինակ, երաժշտագէտների բացակայութիւնը մեր մէջ, անուս և անընդունակ ուսուցիչների աւելի քան կարևոր քանակութիւնը և նրանց՝ չափից անցնող ամբարտաւանութիւնը երաժշտական ասպարիզում, նամանաւանդ երաժշտական գրականութեան ամայութիւնն ու հասարակութեան նրա նկատմամբ ունեցած անտարբերութիւնը և այլն։

Մեր օրաթերթերն ու եղած-չեղած ամսագրերն էլ շատ չնչին տեղ են տալիս երաժշտութեան վերաբերեալ խնդիրներին, մասամբ, գուցէ, այն պատճառով, որ ոչինչ չէ տրվում նրանց տպագրութեան կամ եթէ տրվում է, ապա ուշադրութեան արժանի ոչինչ չէ լինում նրանց մէջ։

Զուտ երաժշտական օրգան ունենալու բաղդից ևս զուրկ ենք. իսկ գեղարուեստական պարբերական մամուլի այդ բաժինն էլ բացի մասամբ միայն աջող կամ բոլորովին անաջող կոմպիլեացիաներից՝ ոչինչ չէ պարունակում իր մէջ։

Հասարակութեան, ժողովրդի ունեցած հայեացքն արուեստի նկատմամբ չէ առողջանում, չէ յղկվում։ Երաժշտութեան կամ երաժշտական արուեստի, նրա դաստիարակչական, օգտակար նշանակութեան և այլ առաւելութիւնների մասին դուք չէք հանդիպի ժողովրդականացված մի լուրջ գրուածքի, որով կարենային օգտվել արուեստ չուսած ծնողները՝ իրանց մանուկների կրթութեանը գիտակցօրէն հետևելու համար։

Պէտք էր ջանք թափել, որ իւրաքանչիւր ծնող բարոյական պարտականութիւն զգայ որոշ չափով ծանօթ լինելու այն բոլոր տարրական տեղեկութիւններին, որոնք վերաբերում են երեխայի մտաւոր, բարոյագեղագիտական դաստիարակութեան։

Իսկ այժմ մենք այդ պատրաստականութիւնը պահանջելու և ոչ մի իրաւունք չունենք մեր հասարակութիւնից, որովհետև նրան միջոց չենք տուել այդ հասկանալու, ինքներս էլ ոչինչ չենք սովորեցրել։

Հայկական երաժշտական արուեստի շրջանում ցարդ տեղի ունեցած գործունէութիւնը, սակաւ բացառութեամբ, կրել է արհեստի բնոյթ արուեստագէտների կողմից և լոկ չարչիութիւն՝ անուս պրակտիկների կողմից, որոնք լրջութեան դիմակի տակ բաւական աջող կերպով քօղարկում են իրանց տգիտութիւնը։

Իսկ մեր մատաղ սերունդը, կարծես, ճակատագրապէս դատապարտված է անտեղի, զուր ժամավաճառութեան, որից աւելի բացասական, քան դրական յատկութիւններով է օժտվում։

Եւ պէտք է մտածել, որ այդ դրութիւնը կը շարունակվի այդպէս միշտ, մինչև որ մենք արմատից չը սկսենք այդ վիճակի բարելաւումը, մինչև որ մենք մեր դպրոցներում դասատուների շարքում չունենանք արուեստագէտներ, որոնք, որպէս որոշ շկօլա անցած անձնաւորութիւններ, գեղարուեստի համապատասխան ճիւղի ուսուցչի կոչումն ունենային։ Թէև դրանք ևս կարող են զերծ չը լինել դեֆեկտներից, բայց և [illegible]մանականութեան սահմաններում միմիայն դրանց կարելի է հաւատալ մանկան գեղարուեստական և գեղագիտական կրթութիւնը, որից ևս մեծ չափով կախված է նրա բարոյական դաստիարակութիւնը։

Մեզ համար այդ աւելի համոզեցուցիչ կը դառնայ, եթէ մենք ի նկատի ունենանք, որ երբ տուած երաժշտական կրթութիւնը որոշ շօշափելի գործնական արդիւնք ցոյց չէ տալիս (ինչպէս, օրինակ, ներկայ դէպքում մեր դպրոցներում), ապա միայն դրանում չէ կայանում նրա վնասակարութիւնը։ Այդ ապարդիւն աշխատանքի հետևանքն աւելի վտանգաւոր է. այդպիսի կրթութիւնը փչացնում է ոչ միայն ճաշակն ու զգացումը, այլ և տրամադրում այդ անբարեխիղճ դաստիարակութեան [illegible]հին՝ դառնալ միանգամայն տատանվող բնաւորութեան տէր, թոյլ, ինքնահաւան ու որոշ չափով լուրջ մտածողութիւնից զուրկ անհատ։ Ուրեմն, թեթև չափով չը պէտք է կշռել ընդհանրապէս արուեստների և մասնաւորապէս երաժշտութեան բարեխիղճ կամ անբարեխիղճ պայմաններում դրված ուսուցման դրական ու բացասական հետևանքները։

Եւ հասարակութիւնն ընդհանրապէս չը պէտք է հաւատայ, կամ շատ հազուադէպ դէպքում միայն պէտք է հաւատայ, որ սովորական (շատ անգամ նոյն իսկ կասկածելի) ձիրքը՝ առանց շկօլայի և մշակման կարող է այն աստիճան օգտակար լինել, որ նրա տուած կրթութիւնը վնասակար ազդեցութիւն չը թողնէ դաստիարակվող սերնդի վրա։

Ժամանակը պէտք է համարել վերջ տալու հասարակութեան՝ թէ տրամադրութեան և թէ հաւատի շահագործման։ Թող այն պատրաստներն ու կոչում չունեցողներն այնքան անհամեստ չը լինեն, որ գեղարուեստի ռահվիրաներ չը ներկայանան, լեռան նման երկնեն և վերջն էլ ստիպված լինեն մուկ ծնելու միայն...

Այդպիսի վերաբերմունքը դատապարտելի է նամանաւանդ նրանց կողմից, որոնք սերունդ կրթելու և դաստիարակելու գործին են նուիրվում, որովհետև ամեն ինչ նրանց կը ներվի, թէ տգիտութիւնը և թէ միաժամանակ կոնսերտանտ ներկայանալը, բայց

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

(„The Persian Revolution of 1905—1909", by Edward G. Browne, Cambridge, 1910, երես 470+XXVI).

Պարսկաստանի յեղափոխութիւնը դեռ շարունակում է պահել իր հետաքրքրութիւնը Եւրոպայում։ Մինչև 1905 թւից առաջ Եւրոպայում լոյս տեսած և Պարսկաստանին վերաբերող համարեա բոլոր աշխատութիւնները նուիրված են նրա պատմութեանը և մասամբ նաև նրա բանաստեղծական գրականութեանը, այդ թւականից յետոյ հրատարակված գործերը, շատ քիչ բացառութեամբ, խօսում են նրա յեղափոխական շարժման, սօցիալական ներքին հարցերի մասին և այլն։

Պրոֆ. Բրաունի ներկայ աշխատութիւնը, որ լոյս է տեսել ընդամենը մի քանի ամիսներ առաջ Քէմբրիջում, իր հերթին նուիրված է Պարսկաստանի յեղափոխութեանը և, պէտք է ասել որ, թէ ծաւալի և թէ բովանդակութեան կողմից իր տեսակի աշխատութիւնների մէջ բռնում է առաջնակարգ տեղ. առաջնակարգ ոչ ի հարկէ այն պատճառով, որ հեղինակը մեզ տուել է մի որոշ շրջանում կատարված դէպքերի պարզաբանութիւնն ու նրանց ծագման ու զարգացման վերջնական պատճառների յուցադրումը, այլ սոսկ այն պատճառով, որ նա կարողացել է ամենից աւելի աջող կերպով հաւաքել համարեա բոլոր անհրաժեշտ տեղեկութիւնները, ենթարկել նրանց սիստեմատիզացիայի և վերջապէս տալ ընթերցողին դէպքերի օբյեկտիւ նկարագրութիւնը իրանց ժամանակագրական կարգով։

Հեղինակի մի այլ արժանիքը կայանում է նրանում, որ նա իր նիւթին մօտեցել է միանգամայն անաչառութեամբ. և թող ընթերցողը չը կարծէ, թէ դա փոքր արժանիք է։ Միևնոյն նիւթի մասին գրող միւս հեղինակներից շատերը տենդենցիա են մտցրել նոյնիսկ հասարակ դէպքի նկարագրութեան մէջ. իսկ ում յայտնի չէ, թէ տենդենցիոզ գործերը ինչքան են դժուարացնում յետագայ հետազօտութիւնները։

Այս առաւելութիւնների հետ միասին պէտք է յիշել նաև այն, որ անպայման՝ յարգելի պրոֆեսորի աշխատութիւնը շատ աւելի կը շահէր, եթէ նա իր համեստութեանն ու անաչառութեանը միացնէր մի աշխարհահայեցողութիւն։ Այս դէպքում նա կը տարբերվէր վուլգար պատմագիրներից, և իր երկը կունենար կրկնակի շահեկանութիւն։ Նկատելին այն է աւելի, որ որոշ աշխարհահայեցողութեան բացակայութիւնը նրան հնարաւորութիւն չէ տուել համապատասխան գնահատումներ անելու. յաճախ նա նոյնիսկ դժուարութեամբ է կարողանում տարբերել երևոյթներ, որոնք չը նայած նման են իբր իրանց արտաքին արտայայտութիւններով, բայց խիստ տարբեր են իրանց ներքին իմաստով։ Այս մենք կը տեսնենք ներքևում բերված մի օրինակից. այժմ անցնենք պրոֆ. Բրաունի աշխատութեան բովանդակութեանը, որովհետև մեր գլխաւոր նպատակն է ծանօթացնել ընթերցողներին նրա հետ և կանգ առնել նրա այն մասերի վրա, որոնք մեզ համար կարող են նորութիւններ լինել։

Պրոֆ. Բրաունը իր պատմութիւնը բաժանել է երեք մասի. a) նախայեղափոխական շրջան, որ սկսում է անցեալ դարի 90-ական թւերից և տևում մինչև 1905 թ., b) յեղափոխական շրջան, սկսած 1906 թւից մինչև 1908 թ. վերջը և c) յեղափոխութեան յաջորդող սահմանադրական-օրէնսդրական շրջան։

Վերջին երկու շրջաններում կատարված դէպքերը արձանագրվել են պարբերական մամուլում իրանց գլխաւոր կողմերով, այդ իսկ պատճառով աւելորդ ենք համարում Բրաունի աշխատութեան այդ մասերի վրա կանգ առնել, չը նայած որ նրա մօտ դէպքերը պատմված են իրանց բոլոր մանրամասներով։ Մեզ համար առանձնապէս հետաքրքրական կարող է լինել նրա գրքի առաջին մասը, այսինքն այն մասը, որտեղ նա խօսում է նախայեղափոխական շրջանի մասին և մանրամասն կանգ առնում շրջանում գործող մի շարք դէմքերի վրա, տալիս նրանց հասարակական իդէալները իրանց սեփական լեզուով, դէմքեր, որոնց մասին մինչև այժմ կամ ոչինչ չէր ասվել և կամ ասվել էր շատ քիչ բան, այն էլ խիստ աղօտ կերպով։

Դեսպոտական կարգերը գոյութիւն ունէին Մուզաֆֆէր-Էդդին և Մամադ-Ալի շահերից շատ առաջ. նոյնիսկ ներկայ հետազօտութիւնները ցոյց են տալիս, որ Նասր-Էդդին շահի թագաւորութիւնը եղել է ոչ նուազ քայքայիչ իր յետնորդների թագաւորութիւնից, ուստի և չէր կարող պատահել, որ յեղափոխութեան նախընթաց շրջանում գոյութիւն չունենային առանձին անհատներ և կամ խմբակցութիւններ, որոնք կարողանային բարձրանալ մասսայի տարերային ըմբռնումից և ցոյց տալ գիտակցական վերաբերմունք դէպի իրերը։ Պրոֆ. Բրաունը իր լայն էրուդիցիայով տալիս է մեզ նախայեղափոխական շրջանի գործիչների դէմքերը, նրանց գործունէութիւնը և լիովին բացատրեցնում այդ կողմից։

Յեղափոխական շարժման սկիզբը նա համարում է 1891 թւականի մասսայական մանիֆեստացիան Նասր-Էդդին շահի՝ անգլիացիներին տրուած ծխախոտի մօնոպոլիայի (Persian Tobacco Corporation) դէմ, սակայն նախ քան այդ՝ յարգելի պրոֆեսորը կանգ է առնում մի պատմական անձնաւորութեան վրա, ծանօթացնում նրա մտքի պրոպագանդութիւնների և գործունէութեան հետ, մի անձնաւորութիւն, որ ունեցել է խոշոր ազդեցութիւն կղերական դասի և առանձնապէս աչքի ընկնող ներկայացուցիչների վրա, մի անձնաւորութիւն, որի պրօպագանդայի նշանակութիւնը մեծ է եղել ինչպէս 91 թւականի մասսայական ցոյցի, նոյնպէս նաև 96 թ. Նասր-Էդդին շահի սպանութեան խնդրում։

Այդ անձնաւորութիւնը սէյիդ Ջէմալ-Էդդինն է։

Պրոֆ. Բրաունի տուած կենսագրական տեղեկութիւններից երևում է, որ սէյիդ Ջէմալ-Էդդինը, հոգևորական կոչումով մի անձնաւորութիւն, օժտված է եղել բնական ընդունակութիւններով և ձեռք է բերած եղել լուրջ պատրաստութիւն։ Այսպէս, օր., «նա քաջ ծանօթ է եղել մահմեդական գիտութիւններին, արաբական քերականութեանը, ճարտասանութեանը, մահմեդական աստուածաբանութեանը, հին փիլիսոփայութեանը, մահմեդական պատմութեանը. նա սովորած է եղել նաև տրամաբանութիւն, մաթեմատիկա, աստղաբաշխութիւն», («The Persian Revolution», եր. 4—5)։ Իսկ վերջին ժամանակներում նա իւրացրած է եղել՝ թիւրքերէնից բացի՝ նաև բաւարար չափով անգլիերէնը։

Նասր-Էդդին շահը, յափշտակված՝ նրա ընդունակութիւններով, հրաւիրում է նրան իր մօտ, բայց, երբ ծանօթանում է նրա հակակառավարական մտքերի հետ, հեռացնում նրան Պարսկաստանի սահմաններից։

Մահմեդական բոլոր երկիրները և եւրոպական մի քանի քաղաքներ այցելելուց յետոյ սէյիդ Ջէմալ-Էդդինը հաստատվում է Կ. Պոլսում ու այնտեղից շարունակում իր գործունէութիւնը։

Ի՞նչ էր քարոզում նա, այդ մասին երկար խօսում է Բրաունը իր աշխատութեան մէջ. սակայն նախ քան նրա մտքերին անցնելը՝ անհրաժեշտ է ուրուագծել այն էպօխան, որի մէջ ապրում էր սէյիդ Ջէմալ-Էդդինը։

Ինչպէս քիչ վերև յիշվեց, սէյիդ Ջէմալ-Էդդինը ապրում էր Նասր-Էդդին շահի օրով։ Այդ ժամանակ Պարսկաստանի ֆինանսները խղճուկ դրութեան մէջ էին։ Արքունիքի և կառավարութեան ծախսերը բազմապատկվել էին, և շահն ու իր կառավարութիւնը պետական նոր հասոյթներ ստեղծելու համար մէկը միւսի ետևից կոնցեսիաներ էին տալիս եւրոպացի, առանձնապէս անգլիացի ձեռնարկողների։ Միայն Baron Julius de Reuter-ին Նասր-Էդդին շահը տուել էր մի քանի խոշոր կոնցեսիաներ՝ բանկեր հիմնելու, երկրի հանքերը շահագործելու, ծխախոտի մօնոպոլիա հիմնելու, Կարուն գետը նաւարկելու, խճուղիներ և երկաթուղիներ կառուցանելու։ Այս քաղաքականութիւնը երկիրը կը մատնէր անպայման կորստեան, մի հանգամանք, որի վրա մատնանիշ էր եղել այն ժամանակ նոյնիսկ պալատի ուսուցիչ D-r Feuvrier. Իր մի յօդուածի մէջ, „Trois ans à la Cour de Perse" վերնագրով, հետևեալն էր գրել նա 1890 թ. «de concession en concession la Perse sera bientôt toute entière entre les mains des étrangers". («Persian Revol.», երես 32)։ Բայց եթէ օտարներն իսկ նշմարել էին Նասր-Էդդին շահի կործանարար ընթացքը, ինչպէս կարող էր նա խուսափել Պարսկաստանի ժողովրդի և մանաւանդ նրա

ցամենայն դէպս ոչ մանուկների այլասերումը։

Ույժերի զտումն ու կարող երաժշտագէտների խումբը միայն կարող է առողջ հայեացք ստեղծել այդ արուեստի նկատմամբ հասարակութեան մէջ. իսկ այդ հանգամանքն ամենամեծ խթանը կը հանդիսանայ մեր երաժշտական առաջադիմութեան։

Արշակ Տէր-Յովսէփեան

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

ԲԱԳՐԱՏ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՎԱՐԴԱԶԱՐԵԱՆ

Որովհետև հայ մամուլը և մասնաւորապէս «Մշակը» զբաղվում է հ. Բագրատ վ. Վարդազարեանով—որպէս կաթողիկոսական թեկնածուով—և որովհետև յարգելի հայր սուրբը ինն երկար տարիներ որպէս առաջնորդական փոխանորդ և որպէս դպրոցների թեմական վերատեսուչ պաշտօնավարել է տեղս՝ Նոր-Ջուղայում, ուստի մեր բարոյական պարտքն ենք համարում այս խորհրդաւոր մոմենտում, որպէս ի մօտոյ ծանօթ և ականատես նրա օրինակելի և շինարար գործունէութեան, հրապարակով մեր խորին երախտագիտութեան հետ միասին հանդէս բերել նրա՝ տեղս կատարած բազմաթիւ ու բազմապիսի գործերից գլխաւորները, որպէս գրաւական նրա բեղմնաւոր գործունէութեան։

Ամենից առաջ հիմնեց տեղումս Գէորգ Քանանեան ազգ. դպրոցը իր հոյակապ շէնքով և 20 հազար թուման դրամագլխով։ Ո՛չ մի կասկած, որ եթէ Բագրատ հայր-սուրբի վրա ունեցած վստահութիւնը չը լինէր, յարգելի տ. Վ. Քանանեանը երբէք այդ խոշոր նուիրաբերութիւնը այս հեռաւոր անկիւնում չէր անի։

Ամենափրկչեան վանքը ճոխացրեց մի արագատիպ մամուլով (իր բոլոր պարագաներով), բագուեցի պ. Թումայեանից նուէր ստանալով։

Ռուսահայ և այլ բարերարների օժանդակութեամբ, նահանգիս հայաբնակ գաւառներում բաց արեց տասն գիւղական դպրոցներ իրանց համեստ դրամագլուխներով, որոնցից հինգի համար կառուցել տուեց առանձին շինութիւններ։

Ս. Կատարինեան կուսանաց վանքում հաստատեց մի գորգագործարան, ուր 40 չքաւոր հայ աղջիկներ գործում են 26 մեծ և փոքր գործիքների վրա և տալիս հիանալի գորգեր։ Մինչև այժմ գործվել են մօտաւորապէս 300 զանազան ձևի և չափի գորգեր, որոնցից արտահանվել են մինչև Եւրոպա և մեծ ընդունելութիւն գտել այնտեղ։

Նոյն տեղում, Ջուղայեցիներից հանգանակելով կառուցեց մի որբանոց, ուր պատսպարվում են 10 մշտական որբուհիներ և կէսօրերին ազգ. դպրոցների 50-ի չափ չքաւոր երեխաներ ճաշում ամեն օր։

Բժիշկ պ. Աղանուրի նուիրատուութեամբ կենտրոնական դպրոցի փողոցի վրա կառուցեց մի երկյարկանի շինութիւն, վերը յատկացնելով գրավաճառանոցի, իսկ ներքեւ՝ կօշկակարանոցի։

Բացեց գիշերօթիկ դպրոց, բացառապէս գիւղացի երեխաների համար, նպատակ ունենալով գաւառներին տալ քիչ-շատ պատրաստված ուսուցիչներ ու քահանաներ։

Կենտրոնական դպրոցում հիմք դրեց արհեստագիտական բաժանմունքների, մտցնելով կօշկակարութիւն, ջուլհակութիւն, գարբնութիւն, խառատութիւն և կազմարարութիւն. վերջին երկուքը հետզհետէ փակման դատապարտվեցին, իսկ կօշկակարանոցն ու ջուլհականոցը աջողութեամբ շարունակվում են։

Աջողեց մի քանի տարի Պետերբուրգի Եկեղեցական Խորհրդից խոշոր նպաստ ստանալ յօգուտ տեղիս ազգային երկսեռ դպրոցների։

Հինգ տարի Ամենափրկչեան վանքի տպարանում հրատարակեց «Նոր-Ջուղայի Լրաբեր» ամսաթերթը, որի խմբագրական և այլ գործերի ամբողջ ծանրութիւնը իր վրա էր ընկած։

Հինգ տարի մեր ազգային երկսեռ երեք դպրոցների տեսչական ամբողջ ծանրութիւնը և պատասխանատուութիւնը իր ուսերի վրա կրելով, միևնոյն ժամանակ ղեկավարում էր թէ հոգաբարձութիւնը և թէ դպրոցների հետ կապ ունեցող ամեն մի ձեռնարկ՝ ներկայացում, երեկոյթ և այլ հանդէսներ։

1903 թւին Այվասեան սրբազանի հետ միասին շրջեց նահանգիս մի քանի հայաբնակ գաւառները, անձամբ ծանօթանալու բնակիչների վիճակին։

Կենտրոնական դպրոցի դահլիճումն աւելացրեց այնպիսի յարմարութիւններ, որոնք անհրաժեշտ էին թատերական սրահի համար։

Համարեա բոլոր ժամանակը ներկայ եղաւ առաջնորդական խորհրդարանի նիստերին, ուղղութիւն և ընթացք տալով դատական ու թեմական գործերին և վերահսկող լինելով նոտարական գործառնութիւններին։

Իր վարչական տաղանդով, իր խոհեմ քաղաքականութեամբ աջողեց ձեռք բերել բոլոր միմեանց յաջորդող նահանգապետների, ինչպէս և պարսիկ և օտարազգի զանազան ազդեցիկ անձերի համակրութիւնը, որոնց ազդու հովանաւորութեան կարիքը խիստ զգալի էր Պարսկաստանի այս անկերպարան ու խառն ժամանակ։

Սերտ յարաբերութիւն պահպանեց եւրոպական՝ ռուսաց և անգլիացոց հիւպատոսների հետ, որոնցից ջերմ աջակցութիւն վայելեց ամեն մի յարուցված խնդրում։ Բախտիարցիների՝ Սպահանը գրաւելիս և նրանից յետոյ և առաջ ծագած խռովութիւնների ժամանակ, Նոր-Ջուղային ոչ մի վտանգ չը հասնելը մի պերճախօս ապացոյց է։

Թողնում ենք նրա զանազան երկրորդական տեղ բռնող շինութիւններն ու նորոգութիւնները, որ եղել են Ամենափրկիչ վանքում, նրա կալուածներում և ազգ. երկսեռ դպրոցներում։

Թողնում ենք նաև նրա մի շարք վանական, եկեղեցական, դպրոցական, հասարակական և քաղաքական խնդիրների վերաբերեալ բազմաթիւ գործերն ու կարգադրութիւնները։

Ճիշդ է, որպէս դպրոցների թեմական վերատեսուչ և որպէս թեմակալ առաջնորդի փոխանորդ, ճանապարհորդութեան միջոցները դեռնահապետական վիճակի մէջ գտնվելուն շնորհիւ, չէր կարողանում ամբողջ ընդարձակ թեմի հասարակական, կրթական և այլ կարիքներին անձամբ ներկայ գտնվելով գոհացում տալ, ինչպէս երբեմն պահանջվում էին, և այդ իսկ պատճառով էլ բնականաբար ունեցաւ գժգոհներ։ Սակայն աթոռանիստ Նոր-Ջուղային նա նուիրված էր իր ամբողջ էութեամբ, նուիրելով և իր լաւագոյն ույժերը, որ չափով որ հնարաւոր էր լինում, մի իրողութիւն, որ զանազան դատական խնդիրներով հետ երդուեալ թշնամի եղողներն անգամ չեն ուրանում։

Ուրեմն այս պատկառելի անձի վերաբերբեալ որոշ գոյնի օրգաններում և որոշ անպի մարդկանց ձեռքով լոյս տեսած և տեսնըվելիք անհիմն քննադատութիւններն ու գրպարտութիւնները միմիայն սև նախանձի և անձնական հաշիւների արտայայտութիւններ պէտք է համարել։

Սակայն եթէ թողնենք մեր անձնական տրամադրութիւններն ու զանազան յերիւրված բծախնդրութիւնները, եթէ մեր ժամանակը, մեր մտածողութիւններն ու մանաւանդ մեր զգացումները տնտեսենք հանրութեան օգտին և եթէ լուրջ վերաբերմունք ցոյց տանք հանդէպ մեր առաջ ծովացած Էջմիածնի բազմակարօտ ու բազմապահանջ կարիքները, այն ժամանակ անշուշտ հ. Բագրատ վարդապետը իր բարձրագոյն կրթութեամբ, իր չենթարկվող բնաւորութեամբ, իր եռանդով ու տակտով՝ մեր առաջ կը հանդիսանայ որպէս մի արժանաւոր և պատրաստված կաթողիկոսական թեկնածու ս. Էջմիածնի գահի։

Նոր-Ջուղա, 1 մայիսի Տ. Ս.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Կարս-Սարիղամիշ երկաթուղագիծ

Կ ա ր ս, 18 մայիսի

Վերջապէս, երկարամեայ սպասումներից յետոյ, ինչպէս իմանում ենք լրագիրներից, մինիստրների խորհուրդը արգելք չէ գտել Պետական Դումա մտցնելու Կարս-Սարիղամիշ երկաթուղագիծ տանելու խնդիրը, որ, հաւանական է, մօտիկ ապագայում կը ստանայ իր էական լուծումը։

Այդ գիծը զարգացման տեսակից մեծ նշանակութիւն ունի Կովկասի խուլ, յետ ընկած (զարգացման տեսակէտից) ծայրագաւառների համար, որոնք են՝ Խորասանի, մասամբ Կաղզւանի և առաւելապէս Սողանլուի շրջանները (участки) մինչև այս վերջինիս կենտրոնատեղը՝ Սարիղամիշ։ Այդ գաւառներում կը փթթէ գիւղատնտեսութիւնը, կը զարգանայ ազգաբնակութիւնը, բարձրացնելով իր մտաւոր զարգացման մակերևոյթը, և, ամենագլխաւորը, կը ծաղկէ օսմանեան կայսրութեան հետ ունեցած արտասահմանեան առևտուրը։ Ամենայն տարի Թիւրքական սահմանից Ռուսաստան են ներմուծվում ահագին քանակութեամբ ընտիր հացահատիկներ սերմացուի համար, բայց որովհետև սահմանագլխից մինչև նահանգի կենտրոնը, Կարսը, ահագին ճանապարհ է, մօտ 60—80 վերստ, և քրէհը թանգ, այդ հացահատիկների գինը զգալի կերպով թանգանում է, ուստի նա բաժին է լինում միայն հարուստներին, իսկ աղքատ գիւղացու տնտեսութիւնը ոչ մի քայլ առաջ չէ գնում, զրկելով նրան առաջադիմութեան ամենատարրական պահանջներից։ Հիմա, երբ երկաթուղին գնում է Սարիղամիշ, նա մօտենում Ղարաուղանին և զգալի կերպով նըպաստում է քրէհի էժանացմանը։

Ռուսաստանից ամենայն տարի Թիւրքիա է ներմուծվում հարիւր-հազար պուդերով նաւթ։ Այդ երկաթուղին նրա արտահանութեան զարգացմանն էլ կը նպաստէ։

Այդ գիծը կառուցանելու համար նախատեսնված է $4^1/_2$ միլիոն րուբլի։ Հօմօ

Մի համեստ բարեգործութիւն

Խ ա ն ք ե ն դ - ա ւ ա ն, 19 մայիսի

Խանքենդ-աւանը մի փոքրիկ տեղ է, դաշտավայրի վրա, Շուշուց 10 վերստ հեռաւորութեան վրա դէպի հիւսիս-արևելք. տեղական հայերը ժողոված են զանազան կողմերից։ Իրանց ույժերով այդ հայերը թէև ունեն եկեղեցի և ուսումնարան, բայց շատ աննախանձելի վիճակում։

Տեղացի երիտասարդ Սամսոն Յարութիւնեան Բալայեանցը, որ 1888 թ. այստեղ սկսած է վաճառականական գործ և իր ինքնուրոյն աշխատասիրութեամբ հասած Բ. կարգի արտօնութեան, տեսնելով եկեղեցու անմխիթար վիճակը, հանդէս եկաւ իր ույժերից բաւական բարձր բարեգործութիւնով։ Նա եկեղեցու համար կառուցեց մի դարպաս և նրա կողքին մի սենեակ՝ եկւոր չքաւոր և աղքատ մարդկանց ապաստարան լինելու համար, ապա հայերի հանգստարանում մի ճաշարան։ Այս շինութիւնների վրա նա ծախսել է աւելի քան մի հազար րուբլի։

Այս բարեգործութիւնը Խանքենդի պէս խուլ տեղի համար լինելով միանգամայն առաջինը՝ հրապարակի վրա ենք դնում, յուսալով որ նրա բարի օրինակը կը շարժի և միւսների բարի նախանձը։

Ժողովուրդը Բալայեանցին մատուցեց շնորհակալութեան ուղերձ։ Կայծակ

Գաւառը առանց գործակալի

Նոր-Բայազէտ, 18 մայիսի

Նախկին թղթակցութեամբս նկարագրել էի, որ մեր գաւառը մնալով առանց գործակալ վարդապետի՝ հասարակական հոգևոր և կրթական գործերը մնում են երեսի վրա ընկած և քահանայական դասը իր կոչման վրա չէ կանգնած և այլն։ Սակայն ի մխիթարութիւն մեր ժողովրդի այժմ կարող եմ յայտնել, որ, ինչպէս տեղեկացայ, քաղաքիս գործակալական կամ գաւառական պատուիրակների ժողովը մի օրերս խնդրագիր կազմելով դիմել է սրբազան տեղակալին և Արտակ վարդապետին՝ վերջինիս սահմանելու Նոր-Բայազէտի յաջորդութեան կամ գործակալութեան պաշտօնը, քանի որ, ինչպէս մի տարի առաջ էլ գրված էր «Մշակում», Արտակ վարդապետը ընտրված է այդ պաշտօնի համար մեզանում։ Սակայն այն ժամանակ հանգուցեալ կաթողիկոսը յանձնելով հ. Արտակին մի քանի պաշտօններ (ինչպէս օրինակ Մայր Աթոռի և տպարանի գանձապահութիւնը, Մայր-Տաճարի վերանորոգութեան ծախքերի հաշիւները և այնպիսի պաշտօնները խեղճ վարդապետի գրպանից կորզեցին 833 ր. 60 կ. մի գումար), վերջինս չը կարողացաւ գալ և ստանձնել իր պաշտօնը մեզանում, իսկ այժմ, ինչպէս լսվում է, հ. Արտակը յայտնել է իր համաձայնութիւնը յաջորդի պաշտօնով գալ Նոր-Բայազէտի գաւառը։

Այդ դէպքից, պէտք է ասած, շատ ուրախ է մեր ժողովուրդը, որի կրօնական և հասարակական կրթական հաստատութիւնները խեղճ մնում են անգլուխ և անհովիւ։ Ուրեմն սպասենք և յոյս ունենանք, որ մեր թափուր մնացած գաւառը շուտով կունենայ իր նոր գործակալը, որը անշուշտ հոգևոր և բարոյական խրախուսանք կը ներշնչէ մեր գաւառական ռամիկ ժողովրդի ներքին կեանքին և զգացողութեանը։ Որսորդ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

Պետերբուրգ, 26 մայիսի

Պետական Խորհուրդը Ակիմօվի նախագահութեամբ ընդունում է Դումայի խմբագրութեամբ 32 մանր օրինագծեր, ի թիւս որոց այն, որով գումարներ են տրվելու Սև ծովի երկաթուղու կառուցման հետազօտիչ աշխատանքների համար։ Օրինագծի յօդուածային ընթերցմանը անցնելիս, Խորհուրդը ցանկութիւն յայտնեց շուտով լուծված տեսնել Վլադիկավկազից Թիֆլիս լեռնաշղթայեան երկաթուղու կառուցման հարցը, ի նկատի ունենալով նրա չափազանց կարևորութիւնը ռազմական և վարչական տեսակէտից։

Այդ ցանկութիւնը զեկուցող Աղուկօվը մասնանշեց, որ հանդարտութեամբ ունկնդրելով Սև ծովի ալիքների ծփումին, Ռուսաստանը մինչև վերջին ժամանակները ուշադրութիւն չէր դարձնում Մերձաւոր Արևելքի վրա. միայն երբ սահմանատէր Թիւրքիան սկսեց զրահանաւեր գնել Բօսֆորի մէջ, օրէնդրական հաստատութիւնները կայացրին Սև ծովի վրա ռազմի նաւատորմ հաստատելու կարևորագոյն որոշումը։ Լեռնաշղթային երկաթուղին նոյնօրինակ հասունացած խնդիրներից մինն է, որոնց լուծումը երկրի պաշտպանութիւնը դարձնում է հրամայողական Մերձաւոր Արևելքի վերաբերութեամբ։

Երկար վիճաբանութիւնների առիթ է տալիս առանձին ու ֆինանսական մասնաժողովների զեկուցագրերը ընդհանուր ուսում մտցնելու մասին։ Առանձին մասնաժողովի նախագահ Ֆօն-Կաուֆմանը ասում է, որ փողերը խնդրվում են ամենից առաջ նորանոր դպրոցներ բանալու իրանց կոչման բարձրութեան վրա կանգնած ուսուցիչներ տալու և դպրոցական շէնքերի համար։ Հռետորը խնդրում է անմիջապէս դիմել յօդուածային ընթերցմանը։

Հակառակ կարծիքի է Շվարցը։ Նախագծի իրագործման համար անհրաժեշտ են աւելի գումարներ, քան նրանք որոնք, ներկայումս գտնվում են ժող. լուս. մինիստրութեան տրամադրութեան ներքոյ։ Բացի դրանից խնդրի լուծումը դժուարութեան կը հանդիպէ այն բանից, որ գործը լինելու է երկու վարչութիւնների ձեռքում և մինիստրութեան ու հոգևոր իշխանութեան, որոնց իրաւասութիւնները պէտք է զատել ուրոյն և որոշակի կերպով։ Շվարցի կարծիքով՝ նախագիծը ունի շատ օգտակար կողմեր, սակայն ամբողջովին ընդունելի չէ։

Յետագայ հռետորները առաջարկում են նախագիծը վերադարձնել վերստին մասնաժողովին՝ վերաքննութեան համար։

52 ձայնով ընդդէմ 44-ի նախագիծը յանձնվում է մասնաժողովին։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Մայրաքաղաքի լրագիրների յայտնելով, Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրոնցով-Դաշկովը արտասահմանում կը մնայ մօտ երկու ամիս։

◆ Լոյս տեսաւ Թիֆլիսի նահանգի ազնուականութեան գումարների հաշիւը, որից երևում է, որ 1910 թ. ընդհանուր եկամուտ է ստացվել 278,828 ր. 21 կ., ծախք է եղել 248,959 ր. 9 կ.։ Ազնուականութիւնը ունի զանազան անձանց վրա գիւղատնտեսական դրամագլուխ 252,940 ր. 22 կ., տոկոսաբեր թղթեր 450,260 րուբլի, անշարժ կալքեր 499,684 ր.։

◆ Թիֆլիսի տղայոց երկրորդ գիմնազիայի ֆրանսերէն լեզուի ուսուցիչ Էդուարդ Լուազէնը կազմել է վրաց լեզուի քերականութիւն ֆրանսերէն լեզուով, որի խորագիրն է՝ «Materiaux pour servir a l'etude du verbe georgien moderne»։

◆ Ինչպէս հաղորդում է «З. Р.»-ը, լուրերի համաձայն վրաց մէջ գրագիտութիւն տարածող ընկերութեան գրադարանից գողացված է 4,000 օրինակ «Դէդա-էնա» գրքից։

◆ Մորեխը ոչնչացնելու աշխատանքները ներկայումս վերջանալու վրա են Բագուի և Գանձակի նահանգներում և Մուղանի ան-

---

հոգևորականութեան, այդ՝ ամենից աւելի կրթված և զգայուն դասի ուշադրութիւնից. չէ որ կոնցեսիաների քաղաքականութիւնը կարող էր Պարսկաստանը վերջ ի վերջոյ գցել քրիստոնեայ խոշոր պետութիւնների ձեռքը. իսկ այս դէպքում ամենից առաջ կը տուժէին կղերի դասային շահերը։ Եւ ահա դուրս են գալիս իդէօլօգներ նրա միջից, որոնք սկսում են բացայայտ պայքարը շահի և նրա կառավարութեան դէմ յանուն իսլամական տրադիցիաների։ Այդ իդէօլօգների մէջ աչքի է ընկնում իր ձիրքերով և խիզախութեամբ սէյիդ Ջէմալ-Էդդինը։

«Օ՜ մեծ կրօնաւոր,—գրում է նա իր մի նամակի մէջ, ուղղված՝ կրօնապետներից մէկին,—նա (Նասր-Էդդին շահը) անընդունակ է երկիրը կառավարելու, իր ժողովրդի գործերը ղեկավարելու. նա յանձնել է կառավարութիւնը մի չար ազատախոհի (մինիստր-նախագահ Ամին-ուս-Սուլթան), որը մի տիրան է և ուզուրպատոր, որը անպատւում է մարգարէին բացարձակ կերպով, ուշադրութիւն չէ դարձնում Աստուծոյ օրէնքին, ոչինչ է համարում կրօնական հեղինակութիւնը, անիծում է օրէնքի վարդապետներին, ատում է պատուաւոր սէյիդներին (մարգարէի յաջորդները)։ Իսկ նա (շահը) ֆրանկների երկրից վերադառնալուց յետոյ բարեկամացել է անհաւատների հետ և դաւաճանութիւն է սերմանում առաջինիների մէջ. Այսպէս է նրա ընթացքը. սրա հետ միասին նա ծախել է մեր հաւատի թշնամիներին պարսկական հողի մեծ մասը, որպէսզի նրանք շահագործեն մեր հանքերն ու ճանապարհները, նաւարկեն մեր գետերը» («Pers. Revol.», եր. 17—18)։

Միայն «հաւատի թշնամիների» հոգսը չէ, որ զբաղեցնում է սէյիդ Ջէմալ-Էդդինին. նա չէ կարողանում հանդուրժել, երբ Նասր-Էդդին շահը իշխանութիւնը ամբողջապէս իր ձեռքում կենտրոնացնելու համար խլում էր կղերից նրա իրաւունքները, և սիստեմատիկաբար վանում նրան ասպարէզից։

«Երբ այս շահը,—շարունակում է նա միևնոյն նամակում,—այս իժը, մեղքի մարդը ստանձնեց երկրի կառավարութիւնը, սկսեց հետզհետէ ոչնչացնել ուլէմաների (կրօնաւորների) իրաւունքները, պակասեցնել նրանց ազդեցութիւնը յօգուտ իր դեսպօտական իրաւունքի» («Pers. Revol.», եր. 24—25)։

Իսլամական աշխարհին հասնող չարիքը նա այնքան վերահաս է համարում, որ վերջում կոչ է անում բոլոր կրօնապետներին շտապով պայքարի դուրս գալու, եթէ չեն ցանկանում ջնջվել ոչ միայն աշխարհի երեսից, այլ և պատմութեան էջերից։

Սակայն ինչ կերպ կարող էին կրօնաւորները փրկել Պարսկաստանը։ Այս հարցին սէյիդ Ջէմալ-Էդդինը շտապում է պատասխանել.

«Աստուած քեզ նշանակել է իր փոխանորդը և քեզ է յանձնել իշխանութիւնը՝ ժողովուրդը կառավարելու, համաձայն սուրբ օրէնքի, նրա իրաւունքները պաշտպանելու և նրան հեռու պահելու մեղքերից և սխալանքներից։

«Նա քեզ է տուել հեղինակութեան աթոռը և քեզ շնորհել գերիշխանութիւն ժողովրդի վրա» («Pers. Revol.», եր. 16)։

Այս բոլորից պարզ երևում է, թէ սէյիդ Ջէմալ-Էդդինը որտեղ է գտնում պարսիկ ժողովրդի փրկութիւնը. մաքառելով շահերի կառավարութեան դէմ, նա աշխատում է վերահաստատել կղերի բացարձակ իշխանութիւնը։ Եւ դա միայն սէյիդ Ջէմալ-Էդդինի ձգտումը չէ. դա եղել է ամբողջ կղերի ձգտումը յեղափոխական շարժման սկզբի օրերից մինչև այսօր։ Այդ ձգտումը չիրականացաւ և չի էլ իրականանալու։ Ի՞նչպէս կարող էր ժողովուրդը լսել սէյիդ Ջէմալ-Էդդինին, երբ կղերը շահագործութեան, կեղեքման գործում յետ չէր մնում շահերից ու մինիստրներից։ Եւ սակայն պրօֆեսօր Բրաունը 1906-ի յեղափոխականներին համարում է սէյիդ Ջէմալ-Էդդինի սկսած գործը շարունակողներ, այսինքն մի տիպի գործիչներ, այն ինչ վերջինների և սէյիդ Ջէմալ-Էդդինի միջև կայ սար ու ձորի տարբերութիւն։ Սէյիդ Ջէմալ-Էդդինին չէ կարելի համեմատել նոյն իսկ հայ գործիչ Մելքոմ-խանի հետ, որի մասին կը խօսենք այժմ։

Մելքոմ-խանի մասին պրօֆ. Բրաունը խօսում է սէյիդ Ջէմալ-Էդդինից անմիջապէս յետոյ։ «Մշակի» ընթերցողները ծանօթ կը լինեն նրա պետական գործունէութեան հետ, այնպէս որ աւելորդ ենք համարում այդ մասին խօսել։ Նրա վրա կանգ կառնենք որպէս ռեֆորմատորի։

Մելքոմ-խանը եղել է իր ժամանակի առաջադէմ ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչը. նա եւս իր քաղաքական դաւանանքի համար աքսորվել է Պարսկաստանից։ Շատերը այն կարծիքի են, որ Մելքոմ-խանը պահանջելիս է եղել ռեֆորմներ միայն պետական ապարատի վերաբերեալ, սակայն Բրաունի բերած թարգմանութիւնները նրա օրգանից՝ «Կանուն» անունով, որ հրատարակվում էր Լոնդոնում, ցոյց են տալիս, որ նա կանգնած է եղել աւելի կայուն հիմքերի վրա, որ նրա պահանջները եղել են աւելի արմատական։ Այսպէս՝ օրինակ՝ իր թերթի № 2-ում (22 մարտի 1890) մանրամասն նկարագրելով Պարսկաստանի աննախանձելի վիճակը՝ առաջարկում է հրատարակել օրէնքներ, որոնցով ղեկավարվէր Պարսկաստանը, «իսկ այդ կոչին կցում է պահանջ՝ տալու ժողովրդին պարլամենտ, որտեղ նա կարողանար ուղարկել իր ներկայացուցիչները, մի պարլամենտ, որ իրաւունք ունենայ ամենայն ազատութեամբ վիճելու պետութեանը վերաբերող բոլոր հարցերի մասին, որի անդամները վայելեն անձեռնմխելիութեան իրաւունք» («Pers. Revol.», եր. 37)։

Կանգնած լինելով պարլամենտական տեսակէտի վրա, Մելքոմ-խանը, սակայն, համակիր չէ եղել ժողովրդական խաւերի ձայնատուութեան։ Նա ցանկանալիս է եղել, որ ոչ միայն պարլամենտի անդամների թիւը լինի քիչ, այլ նաև որ ընտրելու իրաւունքներ ունենան «մեծ հոգևորականները, ուսումնական մարդիկ, ընդունակ մօլլաները և ամեն մի նահանգի գլխաւոր անձնաւորութիւնը՝ պայմանով որ նա ուսումնական լինի» («Pers. Revol.», եր. 37)։

Ինչքան էլ որ չափաւոր լինեն Մելքոմ-խանի պահանջները, այսուամենայնիւ նա տարբերվում է էապէս սէյիդ Ջէմալ-Էդդինից, որովհետև նրա պահանջածը ներկայացուցչական իրաւունքն է և ոչ կղերի բացարձակ գերիշխանութիւն։

Սակայն Մելքոմ-խանը իր նպատակին հասնելու համար ընտրած միջոցների մէջ եղել է ուտօպիստ։ Իր ռեֆորմների իրագործման համար նա դիմելիս է եղել Նասր-Էդդին շահին, կամ աչքի ընկնող անձնաւորութիւններին, այսինքն այնպիսի մարդկանց, որոնք ամենից աւելի նախանձախնդիր են եղել հին կարգերի պահպանման։

Բրաունը խօսում է նաև նրա թերթի № 8-ի մասին, որտեղ Մելքոմ-խանը զետեղած է եղել մի երիտասարդ պարսիկի յօդուածը, գրված՝ Քիրմանից, որտեղ պախարակված է եղել շահը։ Բրաունը այստեղից դուրս է բերում եզրակացութիւն, թէ Մելքոմ-խանը, տպագրելով այդ յօդուածը, ցանկացած է եղել արտայայտել անուղղակի կերպով իր փոփոխած դիրքը դէպի շահը։ Այսուամենայնիւ մութ է մնում այն հարցը, թէ Մելքոմ-խանը իր կարծիքը փոխել է միայն շահի անհատի վերաբերմամբ, թէ այդ կարծիքը եղել է նրանում՝ առաջացած միջոցների փոփոխութեան անմիջական հետևանք։ Այս մասին մենք չենք գտնում հարկաւոր տեղեկութիւնները Բրաունի գրքի մէջ, այն ինչ այս խնդրի պարզաբանութիւնը խիստ կարևոր է, որպէսզի կարելի լինի վերջնականապէս որոշել Մելքոմ-խանի դէմքը պարսկական ազատագրութեան պատմութեան մէջ։

Պրօֆ. Բրաունը մեծ տեղ է տուել իր գրքում նաև Նասր-Էդդին շահի սպանութեան դէպքին և նրան սպանող Միրզա-Ռիզայի դատավարութեանը։ Դատավարական ակտը ամբողջովին թարգմանված է և ներկայացնում է իրանից մի կարևոր դօկումենտ՝ այն ժամանակվայ վարչական կարգերի վրա լոյս սփռող։ Ինչպէս տեսանք և պրօֆ. Բրաունն էլ փաստացի հաստատում է, Միրզա Ռիզան եղել է սէյիդ Ջէմալ-Էդդինի համախոհներից մէկը. նա համարում է մի դիտաւորեալ սուտ՝ պարսկական կառավարչական շրջանների տարածած այն լուրը, որ իբր սէյիդ Ջէմալ-Էդդինը և Միրզա Ռիզան եղել են բաբիականներ։

Ապա հեղինակը խօսում է մաքսային նոր տարիֆի հաստատման առիթով առաջացած ժողովրդական ցոյցերի մասին։ Իսկ սրանց հետևում է 1906—1908 թ. յեղափոխական շարժումը, որի ընթացքի հետ ընթերցողները ծանօթ կը լինեն։

Արշ. Չիլինկիրեան

Թ ա ւ ր ի զ

պատում։ Այս տարի մորիսի քանակութիւնը սովորականից շատ մեծ էր։

✦ Ծառապաշտ Մաղաքեանը, գնդապետ Կալինովսկին և Իմէնին Կեակէը գիտակ են քաղաքային վարչութեան խնդրելով Թող տալ իրանց հասատատել Թիֆլիսում կենդանաբանական այգի։ Այդ առիթով վարչութեան մէջ յատուկ խորհրդակցութիւն է նշանակված մայիսի 31-ին։

✦ Վաղը, կիրակի, մայիսի 29-ին, նշանակված է Մոցնու եկեղեցում Սիմէօն ա-ւագ-քահանայ Զմշկեանցի քահանայութեան 50-ամեակի տօնումը։ Այդ առիթով մեզ հաղորդում են հետեւեալ տեղեկութիւնները։ Տէր Սիմէօնը մինն է եղել այն առաջին անձերից, որոնք հիմնեցին Թիֆլիսում հայոց օրիորդական դպրոց։ Նա 47 տարի քարոզել է, Մատթէոս Ա. կաթողիկոսի ժամանակ 7 տարի Ալէքսանդրօպօլում, ուր աւանդել է կրօնագիտութիւն և հայոց լեզու հայոց և ռուսական դպրոցներում, և 7 տարի Ախալքալաքում, ուսուցչութիւն է արել նաև հայ-կաթօլիկների դպրոցում։ Հանգուցեալ Խրիմեան կաթողիկոսը 1903 թ. յունիսի 5-ին տուած մի կոնդակով, գովելով տէր Սիմէօնի գործունէութիւնը, Թոյլատրել նրա յօբելեանի տօնումը ծխական ժողովրդի կողմից։

✦ Երկրագործութեան գիպարտամենտը դիմել է Թիֆլիսի բուսաբանական այգու կառավարիչ Ա. Ռօլովին խնդրելով զեպարտամենտի հաշւին պատրաստել այս տարվայ ընթացքում թթի սերմ 21 պուդ 32 ֆունտ և ուղարկել Ռուսաստանի հարաւի պետական անձանց և գիւղատնտեսական հաստատութիւններին։

✦ Այսօր տեղի կունենայ Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողովը, ուր ի միջի այլոց կատարվելու են վարչութեան միջից հերթով հեռացողների փոխարէն նոր անդամների ընտրութիւններ։

✦ Մայիսի 30-ին Հավլաբարի «Նոր-Դրամա» Թատրոնում լինելու է ներկայացում ի պատիւ Շիրվանզադէի։

✦ Մայիսի 26-ին, Թաղական նախէն Լօբօզան գաւաւ երկու նորածին աղջիկ-երեխաների դիակ Իպմայլովսկայա փող. № 13 տան բակում հողի մէջ Թաղված։ Քննութիւնը պարզեց, որ այդ գիակները Թաղել էր պարտիզպանական Կասպարեէ Իոսեբօվան, որը ծնել էր յէշեալ երեխաներին մի անգամից, որոնք և իսկոյն մահացել էին։

✦ Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան խորհուրդը խնդրում է մեզ հրատարակել. «Մայիսի 16-ին կայացած Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան հրապարակային նիստին, ուր բաժն. Գարեգին վարդապետը գիտական մի զեկուցում կարդաց, հասոյթը արտեսսի մասին, մուտք եղաւ 124 ր. 50 կ., ծախք 68 ր. 30 կ., զուտ արդիւնք 56 ր. 20 կ., որը և յանձնվեց բաժն. Գարեգին վարդապետին իբր նպաստ Երուսաղէմի ձեռագրերի մանրանկարները ուսումնասիրելու համար էքսպեդիցիա կազմելու»։

✦ Փաստաբան Եակօբ Եփնզաձէն (բելջիքիստի Իա Եկալաձէ) մեզ պաղթում է իր խմբագրութեամբ կը սկսի հրատարակել 2 կօպէկանոց մի օրաթերթ «Նամի» (ցող) անունով, մօտիկ աշխատակցութեամբ կարող գրիչների։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

✦ Օրինական պատճառներով այսօր միայն լոյս տեսաւ Ս.-Դ. Հնչ. կուսակցութեան ուսանողական միութեան «Կայծ» անունով թերթը։ Գինը 1 ղրուշ։ («Արեւելք»)

✦ Թաւրիզում լոյս տեսնող «Զանգ» թերթի № 18-ում կարդում ենք հետեւեալը.—«Մայիսի 13-ի գիշերը, ժամը 9-ին, երբ պ. Սողոմոն Մելիքեանը Լիլաւայի եկեղեցին փողոցում խօսում է պ. Պ. Անդրէասեանի հետ և ապա քիչ հեռանում, նրա վրա է յարձակվում սպանելիքով և ատրճանակի ձեռքին կոտոր, որ ապրելի 3-ի գիշերը Ա. Տէր-Վարդանեանի վրա փաղատով յարձակվողներից մէկն էր»։

✦ Վերջին պատուն Դաղկինից մեր ստացած Թղթակցութիւնից տեղեկանում ենք, որ Բաղնում զաշնակցականները մայիսի 1-ին տօնախմբած են կառարկի Սասունը Թումեանի վրա, որ երբեմն եղել է «Դրօշակեան» շարքերում և անընդհատ կերևում է այն տեղում գլուխնով հետ հեռացել է։ («Զանգ»)

✦ Թաւրիզի կենտրոնական դպրոցի հոգաբարձութիւնը ամարային ակցոփ գրօսանքի բուֆէթը յանձնել է այն չարադործներին, որոնք ապրիլի 3-ի գիշերվայ քաւորմունքի պարտքը հերոսների էին եղել։ Երեկ հոգաբարձութիւնը կնքնաւ է նրանց գործը և արժանի համարել այդպիսի վարձատրութեան։ («Զանգ»)

✦ Թաւրիզում լսման լուր է տարածված այն մասին, որ վերջին օրերս Լիլաւայի Հայկական-Թամարեան դպրոցի ուսուցիչներից «էկին», դասի ժամանակ, իր աշակերտներին ծեծ են ենթարկել զրգված լինելով նրա վարվելակերպութիւնից։ («Զանգ»)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 27 մայիսի

Ամսիս 25-ին կատարվեց Ս. Վ. Իշխանունի Արցաւթեան-Ներսիսեանօրիորդական մանկական պարտէզի 25-ամեակը։ 25 տարի իշխանուհին ոչ թէ միայն փոքրիկներին է դաստիարակել, այլ և սիրով, յօժարութեամբ յանձն է առել խորհուրդներ և միջոցներ ցոյց տալ այն անձանց, որոնք ցանկացել են նոյնպէս մանուկների դաստիարակութեան գործին ծառայել։ Նրա բարոյական վարձատրութիւնը եղել է միայն այն միտքը, որ ապագայում կը դաստիարակվեն երեխաներ ուղիղ ճանապարհով, որոնք այնքան մօտ են իր հոգուն։

Կը ցանկանք յարգելի իշխանուհուն վայելել շատ և շատ տարիներ իր ցանած սերմերի արդիւնքը։

Նունէ Գարգիշեան

—

Սղնախ, 23 մայիսի

Ուրախութեամբ կարդացինք «Մշակի» № 106-ում Լ. Մելիք-Նուբարեանի պատասխանը մեր դէմ։ Խորին շնորհակալութիւն ենք յայտնում պարոնին, որ նա հաստատ է մնում իր խոստման և համաձայն է Մաչխանիում հիմնվելիք հայոց դպրոցին տարեկան տալ 250 ր. 5 տարով։ Գործի մանրամասնութիւնը ստուգելուս պէս կը հաղորդենք։ N. N.

—

Խոտոր-Ջուր, 25 ապրիլի

Տայոց աշխարհի Կարնոյ նահանգի Խոտոր-Ջուր գիւղում 1910 թ. յունվար ամսից բացել եմ հասարակական գրադարան, ունենալով 250 հատոր գիրք։

Այս գրադարանի համար իբրև նուէր շնորհակալութեամբ ստացել եմ Վիէննայի և Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւններից ևս 70 գիրք, որով գրադարանն ունի աւելի քան 300 հատոր գիրք, որպիսի քանակը սակայն անկարող է բաւականութիւն տալ ընթերցանութեան ծարաւի հայ ագգաբնակութեան կարիքներին։ Ուստի սրանով դիմելով բարեսէր անձանց, հեղինակներին և հրատարակիչներին՝ խոնարհաբար խնդրում եմ մի-մի օրինակ գիրք գոնէ նուիրել մեր խղճուկ գրադարանին։

Կը յուսանք թէ հայ-կաթօլիկ համայնքի ինքնակրթութեան համար բացված այս գրադարանի օգտին հայ ազգայինք կանեն իրանց նուիրատուութիւնները։

Կը խնդրեմ միւս հայ լրագիրների խմբագրութիւններից՝ արտատպել այսնամակը։

Գրադարանի հասցէն.—Erzeroum, vi'lage Khotordjour. Bibliothéque «Kaplanian». Էրզրում, Խոտոր-Ջուր գիւղ, «Կապլանեան» գրադարան։ Յովհ. Կապլանեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Ամբողջ Արևմտեան-Եւրոպայում վերջին օրերը մեծ փոթորիկներ են։ Շատ տեղերում ցանքսերը փչացել են։

✦ Րէյտէրի գործակալութիւնը հաղորդում է, որ Վիլհէլմ կայսրը գալու է յունիսին Պետերբուրգ... Պիտկանաս, ուր և կայանալու է Ռուսաց Կայսրի և Նրա տեսակցութիւնը։

✦ Պետական Դումայի անդամներ Աջէմեանը, Կիրեակօվը և Րօստովի Դ./վ., քաղ. դումայի ձայնաւոր՝ Ջէնէրը այցելեցին Պետերբուրգում պետութեան մէջ բարձր կրթական հաստատութիւններ բանալու խնդրով զբաղվող մասնաժողովի անդամներից մի քանիսին։ Խօսակցութեան մէջ պարզվեց, որ բոլոր անդամները կողմնակից են Րօստովում բժշկական ֆակուլտէտ հաստատելուն։

✦ Ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրութեան մէջ խօսում են, թէ իբր մինիստր Սազօնովը այլևս չը վերադառնալու իր պաշտօնին։ Արտաքին գործերի մինիստրի պաշտօնի համար տալիս են Պեկինում պաշտօնավարող դեսպան Կօրոստովեցի անունը, որ Պետերբուրգ է գալու յունիսի սկիզբներին։ Իսկ արտաքին գործերի մինիստրութեան ժամանակաւոր կառավարիչ Նեռատովը իբր պաշտօն է ստանալու Հեռաւոր Արևելքում։

✦ Այս տարվայ օգոստոսին Վիէննայում կայանալու է հրէական միջազգային կօնգրէս։

✦ Անգլիայի ծովակալները պորտուգալական կառավարութեան հետ համաձայնելով մշակել են նաւատորմ կառուցանելու ծրագիր։ Այդ գործի համար պահանջվում է 90 միլիոն։ Կառուցման գործը լինելու է անգլիացի ինժեներների ձեռքում։

✦ Գերմանական քաղաքական շրջաններում մեծ նշանակութիւն են տալիս այն սպառողական գիրքին, որպիսին Ռուսաստանը և Ճապոնիան գրաւել են չինական փոխառութեան առիթով։ Ամենից հաւանականն այն է, որ երկու պետութիւններն էլ Չինաստանի հրաւէրով կը մասնակցեն փոխառութեան գործին։

✦ Ցէտինիէում այս օրերս բացվեց մեծ դաւադրութիւն Նիկօլայ Թագաւորի դէմ։ Ինչպէս պարզվում է, դաւադրութեան կենտրոնը եղել է Բէլգրադը։

✦ Բօլգար երկաթուղային ծառայողների և բանւորների միութիւնը որոշել է երկաթուղային գործադուլ անել, եթէ կառավարութիւնը մերժէ բոլոր ծառայողներին տալ մի ամսվայ ռոճիկը։

✦ Բէլգիայի և Անգլիայի միջև հաստատվում է հեռախօս։

Խ Ա Ռ Ն Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

Ինչպէս հաղորդում է «Univers»-ը, Ներկայումս Ֆրանսիայում 1.350,000 հոգի 30 տարեկանից անց ամուրիներ կան և մի քիչ աւելի՝ չամուսնացած կանայք միևնոյն հասակի։

1.804,710	ընտանիք	չունի	ոչ մի զաւակ	
2.966,171	»	ունի	1	երեխայ
2.661,978	»	»	2	»
1.643,415	»	»	3	»
987,392	»	»	4	»
566,708	»	»	5	»
327,341	»	»	6	»
182,998	»	»	7	»
94,719	»	»	8	»
44,728	»	»	9	»
20,639	»	»	10	»
8,305	»	»	11	»
3,508	»	»	12	»
1,437	»	»	13	»
554	»	»	14	»
229	»	»	15	»
79	»	»	16	»
89	»	»	17	»

Կապիտան Մէրը Պարիզում հիմնել է «Բազմանդամ ընտանիքների լիգա», որ նպատակ ունի միջոցներ որոնել՝ աւելացնելու ծննդաբերութեան թիւը Ֆրանսիայում ի նկատի ունենալով պետութեանը և ազգին սպառնացող լիակատար այլասերումը...

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

ՊԵՏ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

26 մայիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Եկաւ Խիվայի խանը։

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՕՐՕԴ։ Գիտական արխիվային մասնաժողովը որոշեց դնել 1-ին բանալ Մօսկվայի հնագիտական ինստիտուտի բաժանմունք բարձր կրթական հաստատութեան իրաւունքներով, երկամեայ դասընթացքով։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Սենատը, քննելով ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութեան նախկին դիւանապետ կամերհէր Պալտովին քրէական պատասխանատւութեան ենթարկելու հարցը անկանոն ծառայութեան համար, որոշեց նշանակել նախնական քննութիւն 377-րդ յօդուածով, հեռացնելով այժմեանից պաշտօնից։

ՀՌՕՄ։ Օդագնաց Րայմօնդօ Մարրը ընկաւ և մեռաւ։

ԽԱՆԿՕՈՒ։ Եկան ճապոնացի մի խումբ արդիւնաբերողներ՝ շուկան ուսումնասիրելու համար։ Չինական պաշտօնական օրգանը կշտամբում է չինական վաճառականութեանը՝ դէպի հիւրերը վայելուչ վերաբերմունք ցոյց չը տալու պատճառով։

ԲԷԼԳՐԱԴ։ Սերբ հասարակութեան բոլոր խաւերի ներկայացուցիչները, թւով 500 մարդ, յուլիսին այցելելու են Օդեսսայի ցուցահանդէսը։

ՆԻԿՕԼԱԵՎ։ Կիսլեակօվում կողոպտվեց եկեղեցին. սպանված են երկու պահապաններ։

ԽԱՐԿՕՎ։ Ռուսաց տեխնիքական ընկերութեան բաժանմունքի խորհուրդը որոշեց բանալ օդագնացութեան դպրոց հայրենի օդագնացութիւնը զարգացնելու համար։

ՐԻԳԱ։ Քաղաքային դուման ընդունեց այն զեկուցագիրը, որով կառուցվելու է մի միլիոն արժողութեան նոր շէնք՝ քաղաքային ինքնավարութեան համար։ Յայտարարվում է մրցում նախագծեր ներկայացնելու. մրցանակներն են վեց, չորս և երկու հազար րուբլի։

ՕԴԵՍՍԱ։ Քանդակագործ Էդուարդսի արհեստանոցում հանդիսաւորապէս դրվեց բարձրագոյն հրամանով կառուցված Սուվօրօվի արձանի հիմքը։ Ուղարկվեց ամենահպատակ հեռագիր Կայսրի անունով և մի հեռագիր բուլղարական Թագաւորի հասցէով։

ԲԵՐԼԻՆ։ 1910 թ. գերմանական ներմուծումը, չը հաշւած թանգագին մետաղները, հաւասարվում է 8.934.000,000-ի, արտահանութիւնը՝ 7.475.000,000-ի։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառային երթեւեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ **արագ** № 2 **գնացքը**՝ 9 ժ. 38 ր. առաւօտ., Աղստաֆա է հասնում 12 ժ. 15 ր. կէսօրին, Գանձակ՝ 2 ժ. 47 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 20 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 10 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 11 ժ. գիշ., Բագու՝ 11 ժ. 33 ր. գիշեր.: **Պօստաւոր** № 4 **գնացքը**՝ 12 ժ. 36 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 3 ժ. 28 ր. գիշ., Գանձակ՝ 6 ժ. 37 առաւօտ., Եւլախ՝ 8 ժ. 35 ր. առաւօտ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 7 ր. կէսօր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 24 ր. ցերեկ., Բագու՝ 5 ժ. 42 ր. ցերեկ.: **Մարդատար** № 6 **գնացքը**՝ 3 ժ. 34 ր. ցեր., Աղստաֆա է հասնում՝ 6 ժ. 46 ր. երեկ., Գանձակ՝ 9 ժ. 57 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 54 ր. գիշեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 22 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 7 ժ. 36 ր. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժամ 13 ր. առաւօտ.: **Խառն գնացքը**՝ IV կարգի վագօններով ըստ հարկի կարևորութեան՝ 5 ժ. 15 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 9 ժ., 19 ր. առաւօտ., Գանձակ՝ 1 ժ. 36 ր. ցեր., Եւլախ՝ 5 ժ. 4 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 44 ր. գիշեր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 33 ր. գիշ., Բագու՝ 5 ժ. 44 ր. առ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ **պօստաւոր** № 74/75՝ 1 ժ. գիշ., Ղարաքիլիսա է հասնում 8 ժ. 16 ր. առաւօտ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 11 ժ. 50 ր. ցերեկ., Էջմիածին կայար.՝ 5 ժ. 7 ր. երեկ., Ուլուխանլու՝ 5 ժ. 34 ր. երեկ. (առանց Երևան մտնելու): Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը ուղևորվում է Երևան 6 ժ. 11 ր. երեկ. և հասնում է Երևան 6 ժ. 54 ր. երեկ., Նախիջևան՝ 11 ժ. 2 ր. գիշեր., Ջուլֆա՝ 12 ժ. 46 ր. գիշերվայ: **Մարդատար-ապրանքատար** № 78/79 **գնացքը**՝ 5 ժ. 48 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում 1 ժ. գիշերվայ, Ալէքսանդրօպօլ՝ 4 ժ. 34 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան 9 ժ. 45 ր. առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 10 ր. ցերեկվայ և սրանից զէնը այլևս չէ գնում:

ԲԱԹՈՒՄ՝ **արագ** № 1 **գնացքը**՝ 11 ժ. 8 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 2 ժ. 10 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 43 ր. առաւօտ: **Պօստաւոր** № 3 **գնացքը**՝ 10 ժ. 47 ր. առ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. ցերեկվայ, Բաթում՝ 12 ժ. 35 ր. գիշ.: **Մարդատար** № 5 **գնացքը** 5 ժ. 15 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 9 ժ. 27 ր. երեկ., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առ.: **Խառն գնացքը** IV կարգի վագօններով ըստ հարկի կարևորութեան 10 ժ. 3 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 4 ժ. 41 ր. գիշ., Բաթում 6 ժ. 4 ր. երեկոյեան:

ԲՈՐԺՕՄ՝ **մարդատար** № 7/8 **գնացքը**՝ 8 ժ. 18 ր. առաւօտ., Գօրի է հասնում 10 ժ. 52 ր. առ., Բօրժօմ՝ 1 ժ. 38 ր. ցերեկ.: **Մարդատար** № 9/10 **գնացքը**՝ 3ժ. ցերեկ., Գօրի է հասնում 5 ժ. 34 ր. երեկ., Բօրժօմ՝ 8 ժ. 28 ր. երեկոյեան:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ **մարդատար** № 5 **գնացքը** 4 ժ. 25 ր. ցերեկ.: **Պօստաւոր** № 3 **գնացքը**՝ 9 ժ. 52 ր. առ.: **Արագ** № 1 **գնացքը**՝ 10 ժ. 24 ր. երեկ.: **Խառն գնացքը** IV կարգի վագօններով՝ 9 ժ. 5 ր. երեկ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ **պօստաւոր** № 72/73 **գնացքը**՝ 7 ժ. 38 առաւօտ.: **Մարդատար-ապրանքատար**՝ № 80/81 **գնացքը** 1 ժ. 26 ր. ցերեկվայ:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ **արագ** № 2 **գնացքը**՝ 8 ժ. 52 ր. առաւօտեան: **Պօստաւոր** № 4 **գնացքը**՝ 11 ժ. 40 ր. գիշ.: **Մարդատար** № 6 **գնացքը**՝ 2 ժ. 54 ցերեկ. **Խառն գնացքը** IV կարգի վագօններով՝ 4 ժ. 17 ր. գիշերվայ:

ԲՈՐԺՕՄԻՑ՝ **Մարդատար** № 9/10 **գնացքը**՝ 9 ժ. 28 ր. գիշ.: **Մարդատար** № 7/8 **գնացքը**՝ 7 ժ. 18 ր. առաւօտեան:

Ծանօթութիւն.—Արագ գնացքներով (№ 2՝ Թիֆլիսից Բագու՝ և № 1 Բագու-Թիֆլիս) առանց վագօնը փոփոխելու կարելի է հաղորդակցել Թիֆլիս-Բագու-Րօստով, միայն վճարելով պլացկարտի գինը:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

«606»-Ի ՆԵՐՄՈՒԾՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հ.

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և ներվային:

Զ. Ի. ԲԱՐԱՆՍԵԱՆ—10—11 ժ. մարկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:

Ն. Ց. ՄՕՐԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մարմնու, վեներական, վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.:

Ա. Մ. ՓՕՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐԶԱՑ—12½—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:

Ա. Գ. ՂԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:

Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐԶԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

3. 0—51

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ԱՄԱՌԸ ՄՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Հիւանդ. ընդունելութիւնը (10—12 ժ. առ. (6—7 ժ. երեկ.

Գօլովինսկի, 18, տ. Դօբրժանսկու, Արք. Թատրոնի հանդէպ, տելէֆօն № 901.

580. 5—3

ԲԺԻՇԿ

Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ

Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ:

Պրօֆ. Mathieu-ի մասնագիտական կլինիկայից—Պարիզում:

Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11, (երեկ. ժ. 5—7.

Ելիզավետինսկայա փող. № 39. տէլ. № 1067.

(օ. մ.) 1179. 100—98

Դ-ր Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄԵԿՆԵՑ ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿ (Կովկասեան հանքային Ջրեր), որտեղ կընդունի հիւանդներին մինչև սեպտեմբերի 1-ը:

(Խ.հ.շ.) 1227. 100—88

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉ. ԸՆԿ.

Լոյս տեսաւ Փիլիպպոս Վարդանեանի անգլիերէն բնագրից լիակատար Թարգմանութեամբ

Լ Ո Ւ Ի Ս Ո Ւ Օ Լ Լ Է Ս Ի

Բ Է Ն Հ Ո Ւ Ր

II ՀԱՏՈՐ

Երկու հատորի գինը միասին 1 ր. 50 կ.

Դիմել՝ Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառներին, Պահեստը Ընկերութեան մօտ: Գրավաճառներին տրվում է կանխիկ 25% զեղջով, խոշոր պատուէր կամ մեծ քանակութեամբ գնողներին առանձին պայման:

Հասցէն՝ Тифлисъ, Кавк. Арм. Издательское О-во. Бебутовская ул. № 25.

(Խ.շ.կ.) 563. 5—4

ՀՐԱՒԷՐ

Կիրակի, մայիսի 29-ին, պատարագից յետոյ, առաւօտեան ժամը 12-ին, Թիֆլիսի Վանքի աւագ-եկեղեցում լինելու է ծխական ժողով:

Օրակարգն է.

1) Կուր գետի ափի եկեղեցական կալուածի մասին Թիֆլիսի քաղ. վարչութեան առաջարկութիւնը:

2) Նախկին երեցփոխի հաշիւների մասին հաշւետեսների զեկուցումը:

3) Ծխական նոր հոգաբարձուների ընտրութիւնը:

4) Ընթացիկ հարցեր:

Ուստի հրաւիրվում են Վանքի եկեղեցու 25 տարեկանից աւելի արական սեռի բոլոր ծխականները ներկայ լինելու:

Աւագ-երէց՝ Եզնիկ աւ.-քահ. Երզնկեանց

Երեցփոխ՝ Յովսէփ Վասակեանց

581. 2—1

Ցարսկիէ-Կօլօդցի

հայոց եկեղեցու համար հարկաւոր է

Տ Ի Ր Ա Ց Ո Ւ

Ռոճիկ ամսական 10 րուբլի, արդիւնք և նեակ: Դիմել՝ Царскіе-Колодцы (Тифл. губ.), Священнику Акопу Григорьянъ.

(օ. մ.) 585. 3—1

PEPTONATE de FER ROBIN

ԵՐԿԱԹԱՑԻՆ ՊԷՊՏՕՆԱՏ

ՌՕԲԷՆ'Ի

Իսկական երկաթային աղ, հեշտ ընդունելի, որ պատրաստել է պ. ՌՕԲԷՆԸ

Ռօբէն'ի Երկաթը արագ ներգործում է ՍԱԿԱՒԱՐԻՒՆՈՒԹԵԱՆ, ԴԵՂՆԱԽՏԻ և բոլոր Թուլութիւնների դէմ:

Ցալիս է անուժ

եւ երբէք կապութիւն չէ առաջացնում:

ԱՅԴ ԴԵՂԸ ՈՉ ՄԻ ՀԱՄ ՉՈՒՆԻ:

Ընդունվում է օրական երկու անգամ՝ 10-ից մինչև 30 կաթիլ, ուտելու ժամանակ, ջրի կամ գինու մի փոքր քանակութեան մէջ:

Իւրաքանչիւր սրուակը բաւականանում է 3 շաբաթ կամ 1 ամիս:

Վաճառվում է դեղատներում եւ ամենայաւ խանութներում:

Պահանջեցէք փաբր. դրոշմը «ԱՌԻՒԾ» և գործարանատիրոջ անունը ՌՕԲԷՆ: Խուսափեցէք անպէտք կեղծիքներից:

(2.) (M. 152675) 333. 12—7

ՀԻՊՆՕՏԻԶՄԻ

ԹՂԹԱԿՑԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍ

Հիպնօտիզմը սահմանված է լինել ամենաուժեղ միջնորդը բուժական կրթական և բարենորոգչական զարգացման մէջ: Որ հիպնօզական երևոյթը գոյութիւն ունի և որ ամեն ոք ենթարկվում է այդ բնական ոյժի ազդեցութեանը, այլ ևս կասկած չի վերցնում: Հիպնօտիզմի կարևորութիւնը ընդունված է բոլոր նրանցից, որոնք ուսումնասիրած են այս գիտութիւնը: Հիպնօտիզմի հակառակ խօսում են միայն նրանք, որոնք սխալ են ըմբռնած ներշնչման օրէնքը:

Ներշնչման սկզբունքի մէջ է գտնվում աջողութեան և առողջութեան ուղիղ ոյժի-մուտքը:

ՍՈՎՈՐԵՑԷՔ ՀԻՊՆՕԶԱՑՆԵԼ. ՍՈՎՈՐԵՑԷՔ ՆԵՐՇՆՉԵԼ:

Հիւանդութիւնը անբնական է. սովորեցէք դարմանել ձեզ ձեր հիւանդութիւններից ձեր սեփական հոգու զօրութիւնով:

Մտախոհութիւնը ոյժ է. սովորեցէք ուղղել ձեր մտախոհութիւնը յօգուտ ձեր առողջութեան, երջանկութեան և աջողութեան:

Մասնագէտ հիպնօտիստ Յարութիւն Շէքէրջեանը պատրաստած է մի թղթակցական կուրս հայերէն լեզուով հայերի համար: Այս կուրսը պարզ և հասկանալի լեզուով պարզում և բացատրում է հիպնօտիզմի և մագնիսական ոյժի երևոյթը, և սիստէմի վերածված դասերով սովորեցնում է ընթերցողին այս «խորհրդաւոր» գիտութեան բոլոր գաղտնիքները:

Հիպնօտիզմ կարող է սովորել ամեն ոք:

Հիպնօտիզմի կուրսի արժէքի և այլ մանրամասնութիւնների համար պէտք ուղարկել 10 կօպէկի նամականիշ և ստանալ նոյն հեղինակի «Ինչպէս հիպնօտացնել» գրքոյկը:

Դիմել հետևեալ հասցէով՝ Америка. Haroutun Shekerjian. 3758 Indiana Ave. Chicago Ill. U. S. A.

(Ե.շ) 689. 100—95

ԴԵՂԱՀԱՏՆԵՐ

CASCARA MIDY

Ֆրանսիական ժողովրդական միջոց

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՓՈՐԿԱՊՈՒԹԵԱՆ դէմ.

Ընդունելութեան չափը. 2 դեղահատ երեկոները, պառկելուց առաջ:

Cascara Midy-ն (Կասկարա Միդի) չէ առաջացնում որովայնի մէջ ցաւեր, ոչ էլ հոգ և փորլուծութիւն:

Դեղավաճառանոց MIDY, 140, faubourg St. Honorè. Парижъ. Ռուսաստանի գլխաւոր դեղավաճառանոցներում:

(8, 18, 28) (M. 305088) 1050. 0—50

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.